

תּוֹשַׁבְתֵּי אֵלּוּל
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Foto Foto Dana Cabanová.

Maiselova synagoga – pohled z Maiselovy ulice.
(K textu na stranách 10–11, 13.)

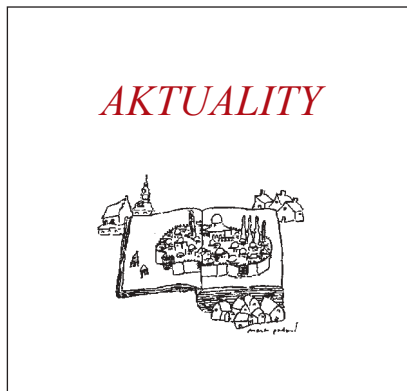
ZASEDÁNÍ RADY FŽO

Druhé zasedání Rady FŽO v ČR v roce 2015 se uskutečnilo 10. června. Projednávalo se celkem sedm bodů: 1. Kontrola zápisu z posledního jednání; 2. Informace o ukončení projektu Revitalizace II; 3. Plnění rozpočtu FŽO za 1. čtvrtletí 2015; 4. Dar Židovského muzea v Praze; 5. NFOH; 6. Koncept židovského bezpečnostního institutu; 7. Různé. Jednání řídil předseda FŽO Petr Papoušek, účastnilo se ho 33 členů rady, zastoupeno bylo devět židovských obcí – podmínky usnášeníschopnosti tak byly splněny.

1/ Kontrola zápisu: Předsedající konstatoval, že úkoly z minulého jednání byly splněny.

2/ Informace o ukončení projektu Revitalizace II: Závěrečná zpráva k projektu Revitalizace II byla členům rady rozeslána s pozvánkou. Vzhledem ke stížnosti firmy Avers na výběrové řízení (jehož se tato notabene neúčastnila), kterou měl řešit UOHS, nebylo možné dodržet závazné termíny a FŽO musela od projektu odstoupit a vzdát se přidělené dotace. Co firmu Avers k takovému postupu vedlo, je těžko říci. Zřejmě mimo jiné i tristní právní situace, za které se veřejná výběrová řízení odehrávají a která k takovému postupům dává možnosti. Předseda FŽO vyjádřil uznání řídicímu týmu i koordinátorovi za odvedenou práci. Zdůraznil, že ne všechny prostředky byly vynaloženy nadarmo, projektová dokumentace je připravena pro další žádosti o dotace, takže federace i účastněné ŽO mohou v budoucnu žádat o granty na postupnou rekonstrukci objektů.

3. NFOH: (z časového důvodu bylo na žádost ředitelky NFOH pozměněno pořadí projednávaných bodů): Předseda Papoušek informoval, že se již prezidium zabývalo informací týkající se návrhu úpravy základních listin NFOH podle NOZ. Právní režim NFOH může být nadále ukotven jen podle zakládacích listin. Jednou ze změn, která s tímto souvisí, je návrh, aby všichni členové dozorčí rady byli do budoucna navrhováni FŽO a nikoli částečně státem, který již o zastoupení v DR NFOH nemá zájem. Správní rada NFOH se obrací na Radu FŽO s návrhem na další setrvání p. N., který dosud zastupoval v DR NFOH stát, aby ve funkci pokračoval v dalším funkčním období. Pan. N. s návrhem souhlasí. Dále ředitelka NFOH konstatovala, že díky podpisu smlouvy mezi NFOH a státem a souhlasu MK ČR bylo vyhlášeno dodatečné grantové kolo v programu Obnova pro rok 2015, v němž se rozdělí 9 mil. Kč. Vybrané projekty budou předloženy MK ČR a bude požádáno o převedení dotace pro letošní rok v souhrnné výši 20 mil. Kč. Ostatní projekty pro letošní rok již byly vybrány v podzimním, standardním výběrovém řízení. NFOH dále jedná o dalších podmínkách dotace.

Usnesení: Pokud dojde ke změně právní úpravy dokumentů NFOH, navrhuje Rada FŽO pana N. do dozorčí rady NFOH. Hlasování: přítomno 33, proti 0, 1 se zdržel, 32 pro – **usnesení bylo schváleno.**

4. Plnění rozpočtu FŽO za 1. čtvrtletí 2015: Předseda informoval o rozpočtu FŽO za 1. čtvrtletí 2015, který je čerpán podle plánu. Rada vzala informaci na vědomí. Dále požádal radu o schválení zúčtování hospodářského výsledku za rok 2014:

Usnesení: FŽO rozhodla ve věci vypořádání hospodářského výsledku za rok 2014 ve výši 2 329 824,15 Kč takto: částka z účetního zisku ve výši 1193 tis. Kč (ušetřená část příspěvku na činnost v roce 2014) bude z účtu HV ve schvalovacím řízení přeúčtována na účet Fond rezerv, zbylá část účetního zisku 1 136 824,15 Kč bude převedena na účet Nerozdělený zisk, neuhrazená ztráta minulých let. Hlasování: přítomno 31, pro 30, zdržel se 1, **usnesení bylo schváleno.**

5. Dar Židovského muzea v Praze: Již v loňském roce byly zahájeny konzultace o úpravách darovací smlouvy mezi ŽMP a FŽO. Ne ve všech bodech byla dohoda, proto FŽO pokládala za vhodné, aby zůstala v platnosti původní smlouva. S tím DR ŽMP nesouhlasila. T. Kraus vypracoval nový návrh smlouvy a podmíněk čerpání, který DR po několika připomínkách nakonec akceptovala. V druhé polovině června by všechny organizace měly obdržet přidělený dar na rok 2015. Pokud mají některé židovské obce či přidružené organizace finanční problémy, FŽO je připravena poskytnout zálohu.

6. Koncept bezpečnostního institutu: Koncept nového institutu představil Zdeněk Kalvach. Jedná se o založení společné instituce, která by hájila bezpečnostní zájmy židovské komunity. MV ČR má zájem spolupracovat s židovskými institucemi, požaduje však jednání s jedním partnerem, který reprezentuje všechny židovské organizace. Po projednání s právníky se dospělo k právní formě institutu jako neziskové organizace. Pak by bylo možné čerpat dotace na provoz. Prvních

jednání na MV se zúčastnili zástupci různých židovských organizací. Zvažuje se, že zakladateli by měli být zástupci FŽO, ŽOP a ŽMP a STPI.

Jednotná reprezentace a jednotné vznášení požadavků by bylo efektivnější a bylo by pro židovskou pospolitost přínosem. Náklady na činnost se v počátcích odhadují na 40 tis. měsíčně, do budoucna se odhadují na 70 tis. měsíčně. Financování by mělo být sdíleno mezi zakládajícími organizacemi. Návrh na zřízení bezpečnostního institutu a jeho financování však bude muset být projednán jak ve vedení ŽOP a ŽMP, tak na prezidii FŽO.

7. Různé: Rabin K. Sidon informoval o setkání sjednaném T. Krausem, kde společně s kardinálem Dukou a předsedou Ekumenické rady církví D. Fajfrem řešili problém podpory romského vzdělávání ze strany církvi. *jd*

PRÁCE V IZRAELI BEZ VÍZ

Čeští občané mezi 18 a 30 lety budou v budoucnu moci rok pracovat a vydělávat v Izraeli bez jindy potřebných víz. Tzv. Dohodu o pracovních prázdninách, kterou má ČR například s Novým Zélandem či Kanadou, český ministr zahraničí Lubomír Zaorálek podepsal při červnové návštěvě Izraele spolu s náměstkyní izraelského ministra zahraničí Cipi Chotoveyovou. Dohodu však ještě budou muset schválit parlamenty obou zemí.

Pokud podepsaná dohoda o pracovní dovolené projde izraelským i českým parlamentem, bude moci ročně v Izraeli bezvívově žít a pracovat až 200 mladých Čechů. Tato kvóta by se měla postupně zvyšovat. Zatím mohou Češi do Izraele bezvívově zavítat na dobu tří měsíců, nesmějí se však po dobu pobytu nechat zaměstnat a přijímat výdělek. *ztis*

OBSAH

Sidra na tento měsíc 4–5
Na islám jsem nezanevřel
 rozhovor s Joshuou Faudemem 6–7, 9
Tanec jako živel
 balet ND uvádí Ohada Naharina 8–9
 Nová expozice
 v Maiselově synagoze 10–11, 13
Bílá noc v Bílém městě 12–13
Osvětlimské album
 výstava v Domě fotografie 14–15
 Jiří Daníček: *Arba'a malachim* 16–17
 Fórum ve Washingtonu 18
 Zemřel sir Nicholas Winton 19
 Rebekah Klein-Pejšová v Bratislavě 20
 Izrael: *S dohodou na stole* 21
 Výběr z českých médií 22
 Kalendárium 23
 Zprávy, kultura, inzerce 24–27
 Zprávy ze světa 28

Claims Conference ועידת התביעות

The Conference on Jewish Material Claims Against Germany

FOND CLAIMS CONFERENCE PRO PŘEŽIVŠÍ DĚTI

Na základě jednání Claims Conference s německou vládou byla uzavřena dohoda o vytvoření fondu určeného pro finanční podporu pro přeživší holokaust, kteří byli v době perzekuce dětmi. Fond pro přeživší děti vyplatí všem, kdo splňují podmínky a odsouhlasí svou účast v programu, jednorázovou platbu 2500 €.

Nárok na tuto platbu mají ti, kdo se narodili 1. ledna 1928 nebo později a byli perzekvováni jako Židé za následujících podmínek:

- (I) v koncentračním táboře; nebo
- (II) v ghettu (neb podobném uvěznění, které německá vláda uzná); nebo
- (III) žili v úkrytu nebo se pod falešnou identitou po dobu minimálně 6 měsíců skrývali na obsazeném území.

Individualizované formuláře se žádostí byly zaslány přeživším, kteří obdrželi kompenzační platby z jiných programů. Pokud jste poštou dostali individualizovaný formulář se žádostí, vyplňte ho a zašlete zpět na uvedenou adresu Claims Conference.

Pokud se domníváte, že máte nárok na příspěvek z fondu a žádost jste poštou neobdrželi, můžete si ji stáhnout z www.claimscon.de a zaslat jí Claims Conference. Informace o tomto programu naleznete také na webových stránkách.

Pokud jste žádost zaslali a dostali od Claims Conference potvrzení o převzetí, už nemusíte dělat nic dalšího. Pokud jste žádost zaslali a potvrzení jste nedostali do 8 týdnů od data jejího odeslání, laskavě nás kontaktujte.

Žádost musí odeslat přeživší. Pokud žádost podá oprávněný přeživší a následně zemře, nárok na platbu má přeživší partner. V případě, že žádný přeživší partner neexistuje, nárok na platbu mají děti oprávněného přeživšího.

Hardship Fund

Německá vláda nedávno znovu uvedla, že židovské oběti nacistického režimu nemohou obdržet platbu z fondu Claims Conference, pokud se účastnily organizované evakuace. Nicméně dále německá vláda objasnila, že toto omezení se vztahuje pouze na ty, kteří se účastnili organizované evakuace. Ohledně dalších informací kontaktujte Claims Conference.

V rámci programu se nehradí žádné poplatky.

Kontakt pro informace:
Claims Conference Fonds
Graefstrasse 97

D 60487 Frankfurt am Main, Německo
Tel: + 49 69 713 748 30; fax: + 49 69 721 104
e-mail: A2-HF-CEEF2@claimscon.org
www.claimscon.de

EKEV (5M 7,12–11,25)

V Páté knize Mojžíšově je zřetelně formulováno to, co je v Tóře přítomno od samého počátku: Hospodin je Bohem lásky. Miluje nás víc, než my milujeme jeho. V naší sidře čteme: „Co vlastně Hospodin, tvůj Bůh, od tebe žádá? Jen bát se Hospodina, svého Boha, chodit všemi jeho cestami a milovat ho a sloužit Hospodinu, svému Bohu, celým svým srdcem a celou svou duší. Zachovávat Hospodinovy příkazy a jeho nařízení, jak vám dnes přikazuji pro tvé dobro. Pohleď, Hospodin má nebesa a nebesa nebes, zemi a všechno, co je na ní. Zalíbení měl však Hospodin jen ve tvých otcích, protože si je zamiloval a za všech národů zvolil jejich sémě po nich, vás tohoto dne.“ (5M 10,12–15) A v předcházející sidře jsme četli: „A za to, že miloval tvé otce a vybral si (po prvním z nich) jeho sémě, tě svou velkou silou vyvedl za sebou z Micrajim.“ (5M 4,37)

Neexistuje nic více zavádějícího a škodlivějšího než křesťanský kontrast mezi křesťanstvím jako náboženstvím lásky a odpuštění a judaismem jako náboženstvím zákona a odplaty. Odpuštění se zrodilo v judaismu. Mezilidské odpuštění začíná ve chvíli, kdy Josef odpustí bratrům, že ho prodali do otroctví. Hospodinovo odpuštění začíná se zavedením svátku Jom kipur jako vrcholného dne Boží milosti, která následovala po hříchu se zlatým teletem.

A podobně to je s láskou: když mluví Nový zákon o lásce, odkazuje přímo ke Třetí („Budeš milovat svého bližního jako sama sebe“) a Páté knize Mojžíšově („Budeš milovat Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem a celou svou duší“). Filosof Simon May ve své vynikající knize *Láska. Historie* říká: „Široce sdílená představa, že hebrejská Bible je celá o pomstě a o principu ‚oko za oko‘ a evangelia vytvořila lásku jako bezpodmínečnou a univerzální hodnotu, patří k jednomu z největších omylů celých západních dějin. Z hebrejské Bible vycházejí nejen dvě přikázání o lásce, ale také širší morální vize založená na úžasu nad silou lásky.“ May tvrdí jednoznačně: „Pokud má láska v západním světě úhelný text, pak je ten text hebrejský.“

Filosof Harry Redner v knize *Etický život. Minulost a současnost etických kultur* rozlišuje v dějinách civilizace čtyři základní vize etického života. První nazývá občanská etika, což je etika starého Řecka a Říma. Druhá je etika povinnosti, již zto-

SIDRA PRO TENTO MĚSÍC

Láska jako zákon. Ilustrace Marc Chagall, 1958.

tožňuje s konfucianismem, krišnaismem a pozdním stoicismem. Třetí je etika cti, což je velmi zajímavá kombinace dvorských a vojenských způsobů, již provozovali Peršané, Arabové, Turci i středověcí křesťané („rytířská čest“) a islám.

Čtvrtou vizi nazývá morálkou a její stopy nalézá ve Třetí a Páté knize Mojžíšově. Definuje ji jednoduše jako „etiku lásky“ a ukazuje, co učinilo Západ morálně jedinečným: „Biblická láska vůči ‚bližnímu‘ je pozoruhodný druh lásky, jedinečný vynález židovského náboženství. Je to svrchovaně altruistická láska, neboť milovat bližního svého jako sama sebe znamená představit si vřdycy na jeho místě sebe a jednat v jeho prospěch tak, jako bychom přirozeně a sobecky jednali v prospěch svůj.“

Tato myšlenka je přelomová v několika bodech: zaprvé – Tóra na rozdíl od doslova celého starověkého světa tvrdí, že prvky, které tvoří realitu, nejsou k lidem ani nepřátelské, ani lhostejné. Jsme tu, protože si Někdo přál, abychom tu byli. Někdo, komu na nás záleží, kdo na nás dohlíží a stará se o naše blaho.

„Vždyť Hospodin, váš Bůh, je Bohem bohů a Pánem pánů, Bůh velký a silný a strašný, jenž nikomu nenadržuje a nepřijímá úplatek. Uskutečňuje právo sirotka a vdovy a miluje přistěhovalce, dává mu chléb a oblečení. A protože jste byli přistěhovalci v zemi

Micrajim, milujte přistěhovalce i vy!“ (5M 10,17–19)

Nabízí se však otázka: proč láska, která hraje tak významnou roli v Páté knize, je tak málo zřejmá v předchozích knihách (s výjimkou 3M 19)? Na tuto otázku lze nejlépe odpovědět jinou. Proč v První knize Mojžíšově nehraje žádnou roli odpuštění? Hospodin přece Adamovi a Evě ani Kainovi neodpustil (i když trest zmínil). Odpuštění nefiguruje ani v příbězích o potopě, o babylonské věži nebo při zkáze Sodomu a měst na pláni. Boží odpuštění se poprvé objevuje až ve Druhé knize, když Mojžíš úspěšně prosí o odpuštění po hříchu s teletem a poté je ustanoveno v podobě Jom kipur (3M 16), ale až tehdy. Proč?

Jednoduchá a rázná odpověď zní: Hospodin odpustil lidem teprve tehdy, když se lidé naučili odpuštět si navzájem. První kniha končí tím, že Josef odpustí svým bratrům. Teprve poté začne Hospodin lidem odpuštět.

Vraťme se k lásce. První kniha obsahuje řadu odkazů k lásce. Abraham miluje Jicchaka, Jicchak miluje Ezaua. Rebeka miluje Jakova, Jakov miluje Rachel a miluje také Josefa. Je tu spousta láskyplných vztahů. Jenže téměř všechny se nakonec ukážou jako rozdělovací prvek. V Berešit lze dobře vycítit to, co většina moralistů a teologů ignorovala. Že skutečná, lidská a vášnivá láska, která zaplňuje většinu prorocké literatury i Píseň písní, je úplným opakem odtahité a zobecněné lásky nazvané agapé, již si spojujeme se starověkým Řeckem. Ale takováto lidská láska jako základ společnosti nestačí: umí spojovat, ale i vytvářet sváry.

Proto nevystupuje jako hlavní motiv. Stane se to až tehdy, kdy dosáhneme integrované sociálně morální a politické vize v Páté knize, která kombinuje lásku a spravedlnost. Cedek, spravedlnost, se stane v této knize dalším klíčovým slovem, objevuje se osmnáctkrát. V judaismu jsou láska a spravedlnost spojeny. Láska bez spravedlnosti vede k soupeření, nakonec může vyústit v nenávisť. Spravedlnost bez lásky postrádá lidský rozměr, sílu soucitu a milosrdenství. Potřebujeme obojí. Jedinečná etická vize – Hospodinova láska k lidem a lidská láska k Bohu – převedená do etiky lásky k bližnímu i cizinci tvoří základ moderní západní civilizace. A zrodila se zde, v Páté knize Mojžíšově, v knize, jež činí lásku zákonem.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová. Biblické citáty jsou uvedeny v překladu rabína E. K. Sidona.)

ŠOFAR JAKO BUDÍK

Když se rozpláče miminko, má jeho křik výbušnou sílu – uprostřed noci vás vytrhne ze spánku a jdete ho v mráкотném stavu utěšit a nakrmit. Rodič si na tenhle milovaný zvuk zvykne, je na něj kdykoli připravený; když máte děťátko, nepotřebujete budík.

Jak se blíží konec léta a vstupujeme do měsíce elulu, vnímáme další zvuk, který nás má probudit ze spánku, zvuk šofaru. S troubením na šofar začínáme měsíc před Roš ha-šana. Proč? Pronikavý zvuk šofaru nás má postupně probrat z apatie, není určen k tomu, abychom ho zamáčkli jako tlačítko na budíku a dřímali dál. Každý den troubíme tři zvuky: tkija, švarim a trua – dlouhé zatroubení, tři kratší a několik staccatových. V Talmudu (traktát *Roš ha-šana 34a*) jsou tyto zvuky připodobněny k nářku a kvílení, tedy takovým, které se podobají i dětskému pláči.

Ve starověku se na šofar troubilo i každých padesát let na znamení jubilejního roku, kdy se propouštěli služebníci na svobodu. Právě idea svobody, změna sebe samého i světa kolem nás, je s Novým rokem těsně spojena.

Většinu života projdou lidé životem jako zombie, jakoby bez vůle. Hospodin nás obdařil obrovským darem – svobodnou vůlí, ale často jako bychom si nebyli vědomi její ceny. „Předložil jsem ti život a smrt, požehnání a prokletí, abys žil ty a tvé sémě a zvolil život.“ (5M 30,19) Svobodná vůle znamená neustálý výběr mezi životem – řešením výzev – a uhýbáním před nimi, tedy smrtí.

Řada z nás jen ubíjí čas, každých pět minut kontroluje telefon nebo e-mail, surfuje na internetu. Někde v hloubi duše chceme něco dokázat, ale neumíme do toho vložit úsilí. Třeba si toho nejsme vědomi, ale jsme v neustálém sporu mezi životem a smrtí, skutečností a eskapismem.

Zvuk šofaru by měl fungovat jako budík, měl by nás probudit a donutit připravit se na blížící se Nový rok. Oznamuje úžasný zvuk svobody, naši svobodnou vůli, díky níž bychom měli činit správná rozhodnutí a zvolit život.

BRYAN WOOD,
kantor Staronové synagogy

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – srpen 2015

Staronová synagoga

31. 7.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
1. 8.	sobota	ŠABAT NACHAMU VAETCHANAN 5M 3,23–7,11 hf: Iz 41,1–26 mincha perek – 3	20.15 hodin 21.45 hodin
7. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
8. 8.	sobota	EKEV 5M 7,12–11,25 hf: Iz 49,14–51,3 mincha perek – 4	20.00 hodin 21.32 hodin
14. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
15. 8.	sobota	ŠABAT ROŠ CHODEŠ REE 5M 11,26–16,17 mf: 4M 28,9–15 hf: Iz 66,1–24 mincha – perek 5	19.45 hodin 21.17 hodin
16. 8.	neděle	2. den Roš chodeš elul	
21. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
22. 8.	sobota	ŠOFTIM 5M 16,18–21,9 hf: Iz 51,12–52,12 mincha – perek 6	19.30 hodin 21.01 hodin
28. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
29. 8.	sobota	KI TECE 5M 21,10–25,19 hf: Iz 54,1–10 mincha – perek 1-2	19.15 hodin 20.45 hodin
4. 9.	pátek	večerní bohoslužba	19.23 hodin
5. 9.	sobota	ŠABAT SLICHOT KI TAVO 5M 26,1–29,8 hf: Iz 60,1–22 mincha – perek 3-4	19.00 hodin 20.29 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.
Páteční večerní bohoslužby zde budou 7. 8. a 21. 8. vždy v 19.20 hodin.
Výjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.*

Bejt Simcha

(Maiselova 4, Praha 1)

*Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.
Úvod do judaismu každé úterý od 19.45 hodin.*

NA ISLÁM JSEM NEZANEVŘEL

Rozhovor s izraelským dokumentaristou Joshuou Faudemem

JOSHUA FAUDEM (1975), absolvent pražské FAMU a dokumentarista, natočil v roce 2003 spolu s Jackem Baxterem dokumentární film *Blues on the Beach* (Blues na pláži) o hudebním baru v Tel Avivu. Snímek byl zpočátku zamýšlen jako portrét všedního života v Izraeli uprostřed intifády, vše však změnil sebevražedný teroristický útok na

Joshua Faudem. Foto Pierre Pe'er Friedmann.

tento bar, který oba dokumentaristé přežili. Film se tak stal spíše svědecktím o traumatu a vůli žít dál. Po dvanácti letech vytvořili Faudem a Baxter ve spolupráci s izraelským výtvarníkem Korenem Shadmim komiks, v němž zpracovávají tuto událost s určitým odstupem. Grafický román *Mike's Place* v překladu Lenky Bukovské vydalo letos nakladatelství Ali-gier a do Prahy ho Faudem přijel uvést letos v červnu jako host Dnů Jeruzaléma.

Komiks *Mike's Place* vypráví příběh stejnojmenného baru na přímořské promenádě v Tel Avivu a teroristického útoku, který na něj v době vrcholící druhé intifády spáchali dva muslimští občané Velké Británie. K sebevražednému atentátu došlo 30. dubna 2003, zemřeli při něm tři civilisté a padesát lidí bylo zraněno. Jen díky duchapřítomnému zásahu vyhadzovače Aviho Tabiba nebylo obětí na životech v zaplněném baru uprostřed koncertu mnohem více. V komiksu sledujeme skutečné příběhy několika hlavních postav: amerického filmaře Jacka Baxtera, jeho izraelského spolupracovníka a barmana v *Mike's Place* Joshuy Faudema, příběh nešťastné lásky majitele baru Gala a jedné ze servírek, francouzské Židovky Dominique, která byla jednou ze tří obětí útoku, a několika dalších. Bar *Mike's Place*, oblíbený zvláště mezi anglicky hovořící komunitou, byl vyhlášený jako prostor, kde se konají pravidelné živé koncerty rockové a bluesové hudby, a také jako místo, kam se netáhá politika: mezi hosty i zaměstnance podniku patřili ostatně Židé i Arabové. Už týden po útoku byl bar znovu otevřen, aby „ro-

dina“ přátel, stálých hostů a zaměstnanců baru ukázala svou semknutost i odhodlanost nepodvolit se teroru a žít dál. Přesto komiks ještě více než

film se stejným námětem *Blues na pláži* reflektuje především hloubku traumatu, již si z útoku všechny oběti odnášejí. Do dějové linie komiksu jsou vpleteny i příběhy obou atentátníků, z nichž jeden zemřel na místě a tělo druhého bylo nalezeno o několik dní později vyplavené mořem. Autoři komiksu jeho dosud nevysvětlenou smrt interpretují jako sebevraždu pod tíhou pocitů viny a strachu.

Jste Izraelec, ale máte anglické jméno. Kde jste se narodil a jaké jsou vaše kořeny?

Narodil jsem se ve Spojených státech, v Detroitu, jako nejmladší ze čtyř dětí. Předkové mých rodičů přišli do Ameriky už v polovině 19. století. Byli jsme se sourozenci čtvrtá generace v USA, moje americké kořeny tedy sahají dost hluboko. Matka pocházela z Brooklynu, tátova rodina z Chicaga a Detroitu. Vyrůstal jsem v rodině, která nebyla nábožensky založená, nedodržovali jsme třeba šabat, zato ale byli mí rodiče zapálení sionisté. My děti jsme chodily do židovské školy a naše rodina byla židovsky velmi uvědomělá. Například o svátcích se u nás doma mluvilo o situaci Židů v Sovětském svazu, připomínali jsme si jejich útlak. Židovská identita v nás tedy byla pevně zakotvená. V roce 1983 se pak rodiče rozhodli odejít do Izraele. Mně bylo tehdy osm let, nejstarší sestře patnáct.

Dodnes tam všichni žijete?

Rodiče zůstali v Jeruzalémě, jedna sestra žije v Tel Avivu, dva sourozenci se vrátili do Států – a já pořád cestuju, nikde jsem se neusadil. Za poslední čtyři roky jsem žil střídavě v Montrealu, v New Yorku, v Coloradu, předtím v Praze a v Torontu. Prostě jsem pořád někde. Ale nejvic ze všeho patřím do Izraele, do Jeruzaléma, kde jsem vyrostl. Tam jsem doma.

V Praze jste studoval na FAMU. Jak vás to vůbec napadlo?

Do Prahy jsem poprvé přijel, když mi skončila služba v armádě a já ještě se dvěma kamarády cestoval autem po Evropě. Byl jsem na ni zvědavý, měl jsem rád českou kinematografii – k mým nejoblíbenějším filmům patří třeba Kachyňovo *Ucho*, připadá mi krásně hitchcockovské. Přijížděli jsme do Prahy a já se zrovna probouzel na zadním sedadle, takže jsem město viděl nejdřív vzhůru nohama. Okamžitě mě to tu okouzlo, vydal jsem se sám na procházku ulicemi, až jsem náhodou dorazil k FAMU. Vešel jsem dovnitř a potkal profesora Pecáka, který mě odkázal na studijní oddělení, ať prý se zkusím přihlásit na program pro zahraniční studenty.

A to jste nakonec udělal?

To trvalo ještě další rok. Nějakou dobu jsem se pak toulal po světě, žil chvíli v New Yorku, ale přišel čas se rozhodnout, co dál. Chtěl jsem buď zkusit přijímačky na Hebrejskou univerzitu a nastoupit tam na historii a politologii, anebo studovat film. A tak jsem poslal do Prahy formuláře a všechny projekty, které tam požadovali. Nejdřív mi přišel dopis, že mě nevzali. Už jsem se začal smířovat s myšlenkou, že se vrátím do Izraele a budu studovat, pak mi ale na jednu přišel dopis, že se na FAMU uvolnilo místo a že mě tedy berou. A já celý rozrušený odjel do Izraele vyřídít si vízum.

V jaké to bylo době?

Léto 1999. V Izraeli zrovna vyhrál volby Ehud Barak, ovzduší bylo plné euforie. A já si obstaral všechny potřebné dokumenty a odjel do Prahy studovat: nejdřív na rok program pro zahraniční studenty, nakonec jsem si ale pobyt prodloužil o dva roky individuálním studijním plánem, jehož výhodou bylo, že jsem si mohl vybírat učitele i projekty.

Natočil jste už v té době nějaké zajímavé školní filmy?

Jako závěrečný film jsem tu v češtině natočil dokument *A Will to Dance* (*Vůle tančit*). Vypráví o Margit, Židovce, přeživší holokaustu, která měla velmi zajímavý příběh. Na začátku války se seznámila s německým vojákem původem z Jihlavy a zamilovali se do sebe. Ji pak poslali do Terezína a vojáka wehrmachtu na frontu, ale po válce za ní přijel.

Margit už tady neměla nic a nikoho, celou její rodinu vyvraždili nacisté, a tak se nechala pokřtít a vzala si ho. V době, kdy jsem film točil, byl její manžel už po smrti, ale ani tak není můj dokument jen o Margit. Vystupují v něm také její dcera a vnučka, které o téhle rodinné historii vůbec nevěděly. Je to příběh o minulosti i o současnosti zároveň. Ze všech svých filmů mám tenhle dodnes nejraději. Dá se mimochodem zdarma zhlédnout na internetu, na serveru Vimeo.

Po dokončení studií jste odjel zpátky do Izraele a začal točit o baru Mike's Place?

Ano. V únoru roku 2003 jsem se po dlouhých šesti letech v cizině vrátil do Izraele, kde zrovna byla v plném proudu intifáda. Země se naprosto změnila, a musím přiznat, že ten návrat byl pro mě šok – z evropského klidu najednou přijet na místo, kde řádí tohle šílenství, celou společnosti svírá strach. Navíc jsem nevěděl, co se sebou, bydlel jsem u rodičů v Jeruzalémě, chtěl jsem začít pracovat u filmu, ale nevěděl jsem, jak do toho. A když jsem se jednou krátce po návratu procházel po přímořské promenádě v Tel Avivu, najednou jsem tam spatřil bar Mike's Place. To mě ohromilo – znal jsem ten podnik velmi důvěrně z Jeruzaléma, byl to populární bar, v mládí jsem tam často chodil, všechny jsem tam znal, ale nevěděl jsem, že mají pobočku i v Tel Avivu. Vešel jsem dovnitř a viděl tam staré kamarády – Gal a Dave, kteří pak vystupují ve filmu i v knížce, byli i na mé bar micva, vyrůstal jsem s nimi. Pozdravili jsme se, začali si povídat, co s námi celé roky bylo, a nakonec mi Gal nabídl práci i bydlení v Tel Avivu. A tak jsem tam začal dělat barmana.

Tady někde pak začíná příběh natáčení filmu *Blues na pláži*?

Ano. Asi o měsíc později přišel do baru newyorský dokumentarista Jack Baxter, který nám vyprávěl, že chtěl natočit film o Marwánu Barghútím, ale zjistil, že materiál už zpracovává někdo jiný. Samozřejmě měl na sebe vztek, že si to všechno předem nezjistil a že přijel do Izraele úplně zbytečně. Ale nakonec náhodou vstoupil do baru Mike's Place a všechno dopadlo úplně jinak. Já tam ten den nebyl, ale nazítří na mě na baru čekal vzkaz od Gala, majitele: „Joshi, zavolej mi, Gal.“ Polekal jsem se, že mám průšvih, ale pak se ukázalo, že den

předtím slovo dalo slovo a Jack Baxter se rozhodl natočit o baru dokument – a já s ním měl spolupracovat. Začalo to takhle improvizovaně, guerillově, jak říkáme v Izraeli. Vypili jsme s Joshuou lahev slivovice, kterou jsem měl ještě z Čech, a druhý den jsme se s hlavou bolavou jako střep pustili do práce.

Z dokumentu i z komiksu je zřejmé, že Jack Baxter sice chtěl původně udělat politický dokument o palestinském předákovi, pak ale naopak začal natáčet film programově apolitický, který ukazuje každodenní život v Izraeli jaksi navzdory politické situaci. Jenže s teroristickým útokem, k němuž došlo uprostřed natáčení, se obsah i atmosféra dokumentu zásadně proměnily. Chápete i přesto ten film jako nepolitický?

Ano, rozhodně. Kdyby byl náš cíl politický, nejpozději po teroristickém útoku bychom zamířili k otázkám palestinsko-izraelského konfliktu. Ale to se neděje, naopak dál sledujeme soukromý život všech aktérů, tentokrát ovšem už poznamenaný traumatem prožitého sebevražedného atentátu. Zajímá nás lidský příběh. A na to se chtěl Jack soustředit i předtím, než někdo tušil, že se bar stane terčem útoku. Jistě, dokument přináší pohled jedné strany konfliktu, té izraelské. Znam pár lidí, propalestinsky zaměřených kritiků Izraele, kteří kvůli téhle „jednostrannosti“ film odmítli. Ale to je jejich problém, protože ten film opravdu není politický. I v komiksu si můžete všimnout, že se tam každou chvíli mihnou v pozadí třeba zprávy z televize – ale politika jako taková se neřeší.

V komiksu je na rozdíl od filmu vyprávěn i příběh dvou atentátníků, jako motto jsou u jednotlivých kapitol mírumilovné citace z Koránu. Jak dokáže člověk, který přežil teroristický útok jako vy, v sobě najít empatii a nestane se třeba nepřítelem islámu?

Nikdy jsem na islám nezanevřel, právě naopak. Vždycky jsem byl levičák, v patnácti, když vyhrál volby Rabin, jsem dokonce vstoupil do mládežnické odnože Strany práce. Coby začínající voják jsem se ještě hlásil k umírněné levici, když jsem ale po třech letech armádu opouštěl, byl jsem už nalevo víc než strana Merea. A ten teroristický útok měl na mě podobný dopad. Člověk s tou zkušeností může naložit různě. Můžete volat: „Podívejte

se, co mi ti zlí muslimové provedli.“ Taková reakce se od něj možná i očekává. Ale já si dobře uvědomuju, že věc je složitější. I ty citáty z Koránu, které se objevují v knížce, ukazují, že terorismus je vlastně proti islámu. A teroristům jsme se v komiksu rozhodli dát tvář, abychom ukázali i jejich příběh, dali čtenáři možnost nějak se vztáhnout i k nim. Někdo se může divit: „Proč? Vždyť tihle lidé ti způsobili trauma na celý život.“ Chtěli jsme tím také dát najevo, že autoři komiksu nechovají muslimy v nenávisti. V islámu stejně jako v židovství jsou dobré i špatné věci, jde jen o interpretaci. A já chtěl ukázat, že tihle teroristé ignorovali, co se v Koránu říká o respektu k druhým náboženstvím, vybírali si z něj jen jednu stránku. Navíc si myslím, že já a Jack coby lidé, kteří prošli touhle hrůzou, máme určitý morální nárok poukázat na tyhle věci. Pokládám to za velmi důležité poselství naší knihy.

Jak jste citáty z Koránu vybírali a jak se do knihy vůbec dostaly? Ve filmu tohle všechno pochopitelně chybí.

Původně kniha nebyla rozdělená na kapitoly, ale redaktor knihy, můj dávný kamarád Mark Siegel, to prosadil. Zpočátku jsem byl proti, nechtěl jsem, aby něco brzdilo spád vyprávění. Pak jsme to probírali s Jackem a postupně dospěli k závěru, že se nám ta myšlenka vlastně zamlouvá. A pak nás napadlo, že bychom mohli každou kapitolu uvést výrokem z Koránu, dokládajícím, že terorismus je s ním v rozporu. To nám bylo jasné, zvláště Jack má islám nastudovaný, už předtím natočil film o Malcolm X a ví, o čem mluví. A pak jsme zavolali našemu společnému kamarádovi, newyorskému imámovi Benjaminu Bilalovi, který nám ochotně pomohl citáty najít a vybrat, poslal nám jich asi třicet. Když jsem pak tohle všechno ukázal redaktorovi, řekl mi: „Joshuo, teď už nevyprávíš jen příběh – už sděluješ určité poselství. Teď je kniha hotová a může jít do tisku.“

Jak jste se vůbec dostal k tomu po letech z knihy vytvořit komiks?

Text vznikl nejprve jako autoterapeutické psaní, jako určitá moje snaha vypsát se z traumatu, které v sobě dosud nosím, uzavřít v sobě tu životní kapitolu. Postupně z toho začalo vznikat něco jako scénář pro hraný film, ke spolupráci jsem přibral i Jacka. Práce na tom trvala roky.

(pokračování na str. 9)

TANEC JAKO ŽIVEL

Balet Národního divadla uvádí choreografii Ohada Naharina

V červnu mohli diváci v Praze zhlédnout představení vytvořená jedním z nejzajímavějších současných světových choreografů, izraelským tvůrcem Ohadem Naharinem: inscenaci *Poslední dílo* (Last Work), zatím nejčerstvější Naharinův kus, jež v Hudbním divadle Karlín tančil jeho soubor Batsheva, a balet *Decadance*, který choreograf připravil se souborem Národního divadla. Toto představení lze na Nové scéně ND vidět do konce roku ještě několikrát.

Ohad Naharin. Foto archiv.

BATŠEVA DE ROTHSCHILD

O tanečním souboru Batsheva (Batsheva Dance Company) nemůžeme mluvit, aniž bychom nezmínili jeho zakladatelku. Baronka Batševa de Rothschild pocházela z francouzské větve slavné bankéřské rodiny, nicméně svou originální a činorodou povahou se rodinnému prostředí vymykala (údajně se kromě sourozenců se svými příbuznými příliš nestýkala). Narodila se roku 1914 v Londýně (její původní jméno bylo Bethsabée, Batševou se stala až v Izraeli), vyrůstala ve Francii, ve Spojených státech vystudovala chemii a biologii. Za druhé světové války podporovala francouzský odboj, vstoupila do armády, po invazi Spojenců se vydala do Normandie a s armádou dorazila do Paříže. Poté fungovala jako spojka mezi francouzskými a americkými jednotkami. Když válka skončila, vrátila se do New Yorku a započala se do taneční školy průkopnice moderního tance Marthy Grahamové.

Roku 1951 jela poprvé do Izraele, během 50. let navázala v zemi řadu kontaktů a trvale se zde rozhodla usadit roku 1962. Byla a je dosud jedinou z rodu Rothschildů,

kdo si tuto cestu zvolil. V nové zemi byla od začátku velmi aktivní a své jméno používala k podpoře oborů, které měla ráda: přírodovědy a baletu. Ještě v New Yorku založila Nadaci na podporu umění a vědy, roku 1965 pak v Izraeli vznikl Batsheva de Rothschild Fund na rozvoj základního vědeckého výzkumu, především v medicíně a zemědělství. Nadace funguje dodnes a věnuje se projektům ze všech oborů. Prostředků využívají hlavně začínající vědci, řada z nich patří k emigrantům z bývalého Sovětského svazu. Ačkoli se baronka nikdy nestala izraelskou občankou, vnímala Izrael jako skutečný domov, který neopustila ani v nejtěžších chvílích. Když vypukla jomkipurová válka, odevzdala jako všichni ostatní své auto armádě a fungovala jako řidička. Financovala též výstavbu pro nové přistěhovalce a půjčky potřebným v Tel Avivu. V Bílém městě roku 1999 také zemřela a je zde pohřbena.

Představení *Decadance* – soubor Baletu ND. Foto na této dvoustraně Martin Divišek.

Dnes ji zřejmě nejvýrazněji připomíná taneční soubor, který nese její jméno. Založila ho roku 1964 v Tel Avivu a ke spolupráci a výuce tanečníků přizvala svou někdejší učitelku Marthu Grahamovou. Mezi těmi, kdo se u ní vyučili, je

i Ohad Naharin, jenž od roku 1990 soubor vede. Roku 1974 převzal Batshevu – kvůli rozporům mezi baronkou a souborem – do své správy stát.

JAZYK GAGA

Ohad Naharin se narodil roku 1952 v kibucu Mizra na severu země, v souboru Batsheva začal tančit roku 1974, poté ho Martha Grahamová pozvala do svého souboru v New Yorku. V Americe získal špičkové umělecké vzdělání (School of American Ballet, The Juilliard School atd.), roku 1980 zde založil vlastní soubor, s nímž pracoval až do roku 1990. Jako vedoucí Batsheva Dance Company vytvořil desítky vlastních choreografií a vyškolil stovky tanečníků. K jeho stylu patří vynález „pohybového jazyka“, jež nazval „gaga“. Toto metodu si členové souboru osvojují a díky ní dosahují nejen technického mistrovství, ale také neuvěřitelné, živelné dynamiky a jedinečné, jakési nebaletní přirozenosti připomínající pohyb stromů ve větru nebo podmořských rostlin zmítaných vlnami. Spočívá ve vnímání vlastního těla, naprostém uvolnění, soustředění na vnitřní energii, na představitost, koncentraci na své pocity a vjemy a současně na vnímání okolního prostoru. V souvislosti s metodou gaga odmítá Naharin v učebnách zrcadla. V rozhovoru o tom říká: „Zrcadla kazí duši tanečníka, brání mu vnímat své součásti. Když máte velké dovednosti v jakékoli

profesi, třeba v chirurgii, nepoužíváte zrcadla a víte přesně, co děláte, s veškerou jemností a přesností. V tanci z nějakého důvodu, narcistního či plynoucího ze závislosti, nevím, se ze zrcadla stala nutnost. Je to opravdu rušivé. Navíc je to pak vidět na jevišti, že někdo zkouší před zrcadly. Nepropojuje se se svými emocemi, ale pouze s tím, jak vypadá. Musíte cítit, jak vypadáte... Podstata gaga spočívá v tom, že před

tím, než svému tělu řekneš, co má dělat, nasloucháš mu. Souvisí to také s tím, že nehledíte na svět přes svůj vlastní obraz – když pozorujete svět, neměli byste přece vidět sebe. Nepatříte přece do toho, co vidíte. Takže je to vlastně i logicky špatně.“

Naharinovu metodu využívají už nejen tanečníci, ale i laici, kteří se účastní lekcí pro veřejnost, jež vedou jeho žáci. Konají se nejen v Izraeli, ale už i v USA, Kanadě a v Evropě (jedna se v červenci uskutečnila i v Praze). V kanadském Torontu vedl Naharin dokonce lekci pro pacienty s Parkinsonovou chorobou.

DECADANCE

Současnou Batshevu tvoří šestařicet tanečnicků a tanečnic, kteří pocházejí z mnoha zemí (od Izraele, přes USA, Portoriko, Evropu po Rusko a Austrálii) a jsou rozdělení na hlavní a juniorskou skupinu. Během roku odehrají na 250 představení pro 75 tisíc diváků po celém světě. Jako státní soubor a přední „vývozní artikl“ izraelské kultury si Batsheva zažívá své

I když choreograf tvrdí, že neexistuje nic takového jako typický izraelský tanec, ve svých dílech využívá tradiční židovské motivy. Což je dobře vidět právě v pražské inscenaci: Jádrem první (a možná nejpůsobivější) scény *Decadance* je pesachová píseň *Echad mi jodea*, hraná velmi rychlým tempem, až jako marš. Na židlich rozestavěných do půlkruhu sedí tanečníci oblečení v ortodoxním stylu, v černých oblecích, bílých košilích a kloboucích, a do pravidelného tempa písně, která vypočítává základní pojmy judaismu seřazené v číselné řadě od 1 do 13, vykonávají v kánonu mechanicky stejné a přesné pohyby. Jen jeden tanečník se vždy nad řadu zvedne a jeden na jejím konci padá k zemi. Jeviště se stává podobstvím pevného, drtvého řádu přená-

Matěj Šust a Morgane Lanoue v *Decadance*.

s vyznavači antiizraelského bojkotu, kteří během jejich – pravidelně vyprodaných – turné organizují protestní akce. „Nemyslím, že by se bojkotem Batshevy nějak zlepšila situace Palestinců,“ komentuje to Naharin lakonicky, „pokud ano, klidně bych se k bojkotu přidal.“

Představení *Decadance*, jež vzniklo pod záštitou velvyslance Státu Izrael v ČR, je koláží výstupů z Naharinových starších prací (nové choreografie připravuje zásadně jen pro svůj soubor). V Praze ho se členy souboru ND nastudovali jeho asistenti Erez Zohar, Gili Navot a Adi Salant, konečnou podobu doladil Naharin na místě. Tanečnický jeho pojetí možná překvapilo. „V baletu se pohyby podřizují přesným pravidlům. Tady žádná nejsou. Každý tanečník si musí najít vlastní cestu,“ řekl jeden z účinkujících.

šeného v neustálém řetězci, řádu, kterému nelze uniknout. Možná jen snahou o povznesení nad něj – anebo pádem do hlubin. Při tomto baletu se ale lidé (v hledišti, ale i na jevišti) dokonce baví: když účinkující vytáhnou na jeviště nic netušící diváky nebo se na scéně objeví televizní obrazovka v roli komentátora.

Zkrátka: balet *Decadance* lze jen doporučit. Není to jen pěkná podívaná, je chytrý, originální, lyrický i zábavný. Na závěr jen jedna rada: pokud se nechcete ocitnout na jevišti, nekupujte si lístky na krajní sedadla. (A samozřejmě naopak.)

ALICE MARXOVÁ

(V článku je použit rozhovor Kristiny Soukupové s Ohadem Naharinem, publikovaný na serveru www.tanecniaktuality.cz.)

ROZHOVOR S JOSHOUU FAUDEM MEM

(dokončení ze str. 7)

Pak jsem dal náhodou text přečíst svému kamarádovi, redaktorovi nakladatelství First Second Books, a ten byl nadšený. Byl to jeho nápad udělat z toho místo filmu grafický román, a on také titul u nakladatele prosadil. Našli jsme kreslíře – Izraelce, který intifádu také sám zažil, to pro nás bylo důležité. Jeho kreslířský styl nám hned padnul do oka a výsledek, myslím, stojí za to.

Druhá intifáda skončila, dnes se ale něco podobného vrací, každou chvíli slyšíme o teroristickém útoku v Jeruzalémě nebo okolí. Co se podle vás za posledních deset let v Izraeli změnilo?

Je to tak, všechno jako by bylo zpátky. Mám strach o tom vůbec přemýšlet. Situace se pořád jen zhoršuje. V posledním půlroce natáčím rozhovory se spoustou lidí z generace roku 1948, kteří bojovali ve válce za nezávislost. Když jsem jednou začal otázku větou: „Potom co válka roku 1948 skončila,“ přerušil mě ten pamětník, devadesátiletý stařík: „Ale ta válka neskončila. Pořád jsme v ní.“ Úplně mě z toho zamrazilo. Zneklidňuje mě i sociální a ekonomická situace v Izraeli a taky se mi vůbec nelíbí, jak izraelské politické vedení záměrně pracuje se strachem. V den voleb strašil premiér, že Arabové houfně přicházejí volit, to není v pořádku. Připadá mi to jako propaganda v Sovětském svazu. Izrael je svobodná země, to ale znamená, že naši politici jsou o tolik lepší. Ale jsem tam doma, jsem toho součástí – na rozdíl od lidí, kteří mají na Izrael jasný názor, ale vůbec mu nerozumějí, nikdy tam nežili. Když mi kamarádka z Francie řekne, že nepřijede do Izraele, protože nesouhlasí s naší politikou, připomenu jí, že na dnešní katastrofální situaci na Blízkém východě mají dost zásadní podíl Francouzi a Britové, kteří na počátku 20. století uzavřeli Sykesovu-Picotovu dohodu. Tihle lidé by se měli nejdřív poučit o vlastní historii.

Myslíte, že situace má nějaké řešení?

Recept určitě není jednoduchý. Ale možná by pro začátek stačilo, když se dohodneme, že každá strana začne něčím malým, drobným ústupkem. Řekněme, že Izraelci by okamžitě zastavili veškerou výstavbu na palestinských územích a Palestinci by změnili osnovy toho, co se učí ve škole. A pak se třeba za rok sejít znovu, podívat se na to, jestli obě strany splnily to svoje, a může se pokračovat dál. Protože dosažení míru a shody je obrovský úkol, který se dá zvládnout jen postupně po malých krůčcích.

MAGDALENA KRÍŽOVÁ

NOVÁ EXPOZICE V MAISELOVĚ SYNAGOZE

Židé v českých zemích v 10. až 18. století

Po třech letech příprav byla v úterý 30. června za hojně účasti hostů otevřena nová historická expozice v Maiselově synagoze. Předcházela jí od dubna minulého roku důkladná stavební obnova budovy včetně izolace starých zdí proti vztlínající vlhkosti, instalace nového systému elektrických rozvodů, podlahového topení a zevnitř přístupného sociálního zařízení, celkové obnovy vnějšího pláště budovy a části vnitřních omítek, položení nové dlažby a nové výmalby. Nezměnilo se v zásadě tematické zaměření expozice, ale hlavně způsob její prezentace, která je více otevřená a přístupná veřejnosti, více odhaluje architekturu samotné synagogy i vystavené exponáty ve vitrínách, jejichž nabídku doplňují tematické projekce a interaktivní dotykové panely.

Změnil se také záměr využití – střed hlavního sálu synagogy zůstává prázdný, aby mohl být večer proměněn v auditorium pro komorní koncertní, divadelní či přednáškové programy, které do ní vnesou více života a mnohostranný kontakt návštěvníků s jedním z nejstarších a s historií pražského ghetta nejvíce spojených objektů. Za úspěšné řešení expozice patří uznání hlavnímu projektantovi, architektu Hynku Fetterlovi, autorům scénáře Ivetě Cermanové a Alexandru Putíkovi a jejich spolupracovníkům, správě budov Židovského muzea a mnoha restaurátorům, kteří se na obnově synagogy podíleli.

SOUČÁSTÍ MAISELOVY ULICE

První a nejnápadnější změnou je obnova vstupního průčelí synagogy včetně jeho plastického členění – bohatých kružeb oken, panelování a nárožních bosáží i gotických krabů a fiál na ští-

tech, stejně jako citlivého barevného řešení včetně zdůraznění červenohnědých terakotových prvků fasády, které ji výrazně oživují. Teprve nyní je zřejmé, jaký byl záměr přístavby novogotického průčelí v letech 1893–1905, které mělo starou synagogu zasadit do nové poasanační zástavby. To umožňuje propojení výzdoby průčelí s boč-

Průčelí Maiselovy synagogy – pohled z Maiselovy ulice.

ními fasádami sousedních domů, které synagogu začleňuje do uliční fronty a současně zdůrazňuje její výjimečné postavení jako jedné z nejpamátnejších budov ghetta. Poprvé po mnoha desetiletích si tak návštěvníci mohou přímo z ulice prohlédnout celé průčelí Maiselovy synagogy včetně Magen David a Desatera v jejím štítě, které dosud koruny stromů téměř zakrývaly.

Také vstupní hala se změnila, poskytuje více prostoru přicházejícím

a odcházejícím skupinám návštěvníků, kteří nejsou zdržováni nákupem suvenýrů. Úspěchem je rovněž účelná konstrukce skleněného zádveří, které minimalizuje vliv vnější teploty a počasí na vnitřní prostor a posiluje tak jeho klimatickou stabilitu, nezbytnou kvůli vystaveným cenným textiliím i komfortu návštěvníků. Méně šťastné se zdá umístění dvou obrazovek s projekcí programů Židovského muzea po stranách monumentálního vstupního portálu s vinnou révou v tympanonu a nápisem „Požehnán budiž, kdo sem přichází ve jménu Páně!“ (Žalm 118, 26), které návštěvníky spěchající k prohlídce synagogy příliš neoslovují a informace jsou jistě dostupné i na volně přístupných letácích a skládačkách.

PŘELET NAD ŽIDOVSKÝM MĚSTEM

Architektonické řešení samotné expozice působí o mnoho volněji a svobodněji než dříve, individuální návštěvník má větší možnost orientace a výběru témat podle svého rozhodnutí, což podporuje interaktivní charakter celé expozice. Zdařilé jsou i skleněné a klimatizované vitríny firmy Lotech s vnitřním osvětlením, s pozadím z přírodních dřevěných desek, které díky průhlednosti nezmenšují prostor a umožňují lépe si prohlédnout exponáty i architekturu synagogy. Zejména v uvolněné střední části může návštěv-

ník sledovat arkády postranních lodí a pilíře, nesoucí boční lodě a síťovou klenbu nad celým prostorem, který v zásadě odpovídá původní Maiselově synagoze – „tak skvělé a ozdobné, že se jí krásou nevyrovná žádná synagoga ve všech zemích diaspory“, jak píše na závěr své kroniky v roce 1592 David Gans. Přes toto hodnocení se její dnešní výmalba zdá až příliš nápadná a místy svou barevností konkuruje i vitrínám. Co by asi jejímu vzhledu řekli stavitelé, „nejlepší a nejvíce znalí ze

všech řemeslníků, mistři nad mistry, vzácný Josef Wal a Herc Coref^{ce}, včetně Davida Ganse a Mordechaje Maise-la samotného?

Restaurovaný aron ha-kodeš.

Ve střední uprázdněné části hlavního sálu všechny návštěvníky upoutá velkoplošná projekce průletu nad Židovským Městem z Langweilova modelu Prahy, jehož digitální zobrazení vzniklo ve spolupráci s Muzeem hl. města Prahy a ČVUT. Tato část modelu pochází z doby kolem 1830, a zachycuje tedy ještě pozdně barokní a klasicistní vzhled ghetta, nikoli jeho stísněnou a depresivní zástavbu, v níž se jeho ulice proměnily během druhé poloviny 19. století. Poskytuje téměř idylický obraz města, v němž jsou dobře čitelné všechny dominanty zá-

Projekce průletu nad Židovským Městem.

stavby – Židovská radnice a sedm synagog, ale také šindelové a keramické

střechy s vysokými renesančními a barokními komíny a všechny detaily fasád s přestavovanými cihlovými štíty nebo třeba rozbitými okenicemi. Je působivý zejména pro domácí návštěvníky, kteří si jej dosud nikdy nemohli tak zřetelně a do detailů prohlédnout. Dokonalou iluzi neobyčejně kvalitního zobrazení a projekce poněkud naruší pouze šedivé koruny stromů na hřbitově a chybějící bílé části ulic bez dláždění. Přesto je dominantním zážitkem celé expozice, na který přímo navazují témata jednotlivých vitrín, která všechna s historií pražského ghetta úzce souvisejí.

EXPOZICE

Vitríny současné instalace nesledují přísně historickou linii, ale soustředí se spíše na jednotlivá témata v celém období starší historie pražského ghetta, což umožňuje hlubší pohled na smysl a význam jednotlivých exponátů. V poněkud samostatném vstupním prostoru se návštěvník seznámí ve vitríně vpravo s mapou asi 45 významnějších historických židovských obcí v českých zemích v období 10.–18. století. Uprostřed tohoto prostoru stojí stůl s dotykovým panelem, kde je možné dohledat

k jednotlivým obcím podrobnější informace a fotografie jejich sídlišť, synagog a hřbitovů, prohlédnout si další translokační plány židovských obcí z let 1727–1728 a také charakteristická zobrazení Židů v dobovém oblečení 14.–18. století. Na tuto tematiku navazují i první vitríny s plány a obrazy pražského ghetta a některých venkovských obcí.

Prohlídka expozice pokračuje v jižní boční lodi řadou vitrín, věnovaných

postavení Židů ve středověké a raně novověké společnosti, ukázkami panovníckých privilegií, ale také potupných židovských znamení; další vitríny jsou věnovány institucím židovských obcí a jejich představitelům, doplněné audiovýkladem o jazycích Židů v českých zemích a zvláště zajímavým líčením vnitropolitických sporů v pražské židovské obci. Působivým exponátem je tu mj. středověký pečetní prsten s antickou řezbou Mošeho bar Šeloma, nalezený při archeologickém průzkumu na náměstí Republiky společností Archaia. Velká vitrina uprostřed boční

Hlavní loď Masei synagogy. Foto na této dvoustraně Dana Cabanová, ŽMP.

lodi se věnuje ukázkám židovské knižní kultury s možností listovat na dotykovém panelu několika nejstaršími tisky a rukopisy včetně *Pražské hagady* (1526). Další vitrina patří tradiční židovské vzdělanosti a jejím předním představitelům, na niž navazují texty o židovské mystice a mesianismu, spojené s expozicí roucha a praporec Šeloma Molcha, chovaných po staletí jako vzácné relikvie v Pinkasově synagoze.

(pokračování na str. 13)

BÍLÁ NOC V BÍLÉM MĚSTĚ

O letním festivalu v Tel Avivu

Lajla Lavan, tzv. Bílá noc, je již tradičním festivalem, který dává obyvatelům a návštěvníkům Bílého města další pří-

skou dvojicí Two Tone tvořenou Zoharou Kalevovou a Šimonem Ezekielem připravili vynalézavou instalaci

Lidé si mohli třeba slanit po zdi autobusového nádraží. Foto autorka.

ležitost veselit se až do brzkého rána. Připomíná výročí (6. června 2003), kdy byl Tel Aviv díky největší koncentraci staveb ve stylu Bauhausu zapsán do seznamu světového dědictví UNESCO. Označení tedy neznamená probdělou noc, ale vztahuje se k bílým budovám, které metropoli proslavily (viz např. minulá čísla *Rch*).

EVROPSKÉ DĚDICTVÍ

Většina oslav se odehrává v tradičních částech města, jako jsou Rothschildův bulvár, Bialikovo náměstí nebo nově zrekonstruované náměstí divadla Habima. Každým rokem se sem sjíždí i spousta přespolních a ulice pukají ve švech. Letos se Bílá noc konala 25. června pod názvem White Night Europa a v době zvyšujícího se napětí mezi Izraelem a Evropou měla zdůraznit společné kulturní dědictví a vazby. Na to upozorňovaly i billboardy s Mozartem nebo Monou Lisou ověšené vlajkami různých evropských zemí. Jednou z akcí byla tzv. Delishow, pokus propojit kulinařský svět se světem módy. Z České republiky se módní přehlídka na Rothschildově bulváru účastnili Josefina a Petr Bakošovi, kteří ve spolupráci s izrael-

kolekce obou návrhárek. Vzbudili nadšení, a když vypustili šaty na obřím balonu k nebi, diváci jen žasli.

KOLEM NÁDRAŽÍ

O několik ulic na jih, v okolí Hlavního autobusového nádraží (Tachana ha-merkazit chadaša), se konala méně

Zůstalo několik laviček z kořenů stromů. Foto Omer Bitas.

okázala, ale stejně zaznamenaníhodná akce nazvaná Pop Up Park. Organizátoři Ivry Baumgarten a Jaša Rozov

(který žil v minulosti v Praze) si záměrně vybrali čtvrti Neve Ša'anán a Šapira, které svými projekty již v minulosti začali oživovat. Komplex autobusového nádraží je příběhem sám o sobě, jeho okolí nemá dobrou pověst, často je označováno za „gehenom“, a radnice jako by nevěděla, co si s tímto místem počít. Z omšelých fasád okolních domů je ale patrné, že i tohle je Bílé město v architektonickém smyslu slova a že v sobě skrývá ohromné možnosti. Na to se snažili poukázat i organizátoři, změnit vnímání těchto čtvrtí a dát jim naději.

Prázdné prostranství mezi ulicemi Salame a Hašalechet tedy během Bílé noci ožilo aktivitami, které by se běžně mohly odehrávat v parku, tady měly navíc ještě umělecký rozměr. Kromě hudebních vystoupení a videoprojekcí byli k vidění piknikové performance a cirkusovní akrobati, lidé si mohli zahrát kriket nebo minigolf, absolvovat lekci zahradničení a osázet část parku květinami nebo slanit po zdi autobusového nádraží. Mezi umělci a návštěvníky byli kromě rodilých Izraelců, kteří do těchto míst zavítají jen zřídka, i obyvatelé z řad gastarbeitřů a súdánských uprchlíků, které organizátoři záměrně přizvali. S rozběskem Pop Up Park zmizel, ale zůstalo několik laviček z kmenů a kořenů stromů, které Rozov se svými spolupracovníky natřeli na

zlatu a jež mají připomínat, že i tady může vzniknout něco pozitivního.

PAVLÍNA SCHULTZOVÁ

JEDNOBAREVNÉ LINIE

Několik otázek pro Josefínu Bakošovou

JOSEFÍNA BAKOŠOVÁ je módní návrhářka a kreativní ředitelka pražské galerie *Harddecore*. Módní tvorbě se věnuje přibližně od roku 2007. Její oblečení se vyznačuje ležérními a propracovanými střihy, elegancí a kvalitními materiály. Josefína klade důraz na detail, netradiční provedení a variabilitu. V červnu navštívila Tel Aviv, aby se účastnila módní show evropských a izraelských návrhářů u příležitosti Bílé noci v Tel Avivu.

Co vás v Tel Avivu nejvíc zaujalo?

V Tel Avivu jsem byla potřetí, ale poprvé pracovní, spolupracovali jsme na společném projektu s místními návrhářmi, takže jsem zažila město i z pohledu místních Izraaelců, designérů. Navštívili jsme společně obchody s látkami, nitěmi, šroubky i velká papírnickví. To bylo ohromně zajímavé. Je tam mnohem větší výběr. Člověk přijde do obchodu a najde vše, co potřebuje, to z Prahy neznám.

Jak hodnotíte izraelskou módu? Existuje podle vás něco jako izraelský styl?

Všeobecně je izraelská móda neurčitá, pro mě nic neříkající. Mezi lidmi, kteří se o módu zajímají, se prosazuje styl, který není na první pohled nápadný. Je to především minimalismus, jednobarevná a čistá linie.

Jak se vám spolupracuje s izraelskými návrhářmi?

V Čechách je člověk zvyklý na stres, vše musí být načasované na vteřiny. Návrhářmi v Izraeli umějí dobře improvizovat, nejsou nervózní, důvěřují si navzájem. Zažila jsem tam jednoznačně inspirativní týden. Po návratu už pracuji na nové kolekci, inspirované podnětem v Tel Avivu.

Jste ředitelkou pražské galerie *Harddecore*, řekněte nám o ní víc.

Galerie *Harddecore* byl projekt, který měl představovat nové a začínající designéry. Byl to jediný prostor v Praze, který mladým studentům poskytoval místo k prezentaci. Pořád to tak je, ale jelikož mezitím vznikla řada podobných míst, jezdíme ven a přivážíme i zahraniční designéry. Nově teď v galerii máme kolekci šperků od Šimona Ezeziela, designéra, se kterým jsme v Tel Avivu spolupracovali na instalaci. Jeho věci jsou hodně zajímavé, výrazně se liší od českých šperkařů. (psch)

NOVÁ EXPOZICE V MAISELOVĚ SYNAGOZE

(dokončení ze str. 11)

Východní část prostoru po stranách aronu ha-kodeš je věnována „zlatému a železnému věku“ pražského ghetta, především osobnosti jeho primase a stavěbníka své vlastní synagogy Mordechaje Maisela a prezentaci jeho nejstarší synagogální opony a pláštiku na Tóru z roku 1592. Protější vitrína je věnována Maiselovu nejvýznamnějšímu současníkovi, vrchnímu rabínu Jehudovi ben Becalel, a s jeho osobou spojenému mýtu o pražském

Golemovi. Uvedené texty o obou předních osobnostech renesančního ghetta pocházejí výhradně ze soudobé kroniky Davida Ganse. Severní boční loď je věnována tématu obživy a řemesel pražských Židů s vystaveným praporem a mohutným cínovým klíčem židovských řezníků a cechovním znamením pražských ševců. Zakončena je vitrínou s doklady diskriminace, duchovního útlaku a pogromů pražských Židů, spojených s působivou audionahrávkou elegie

Et kol ha-telaa Avigdora Kary a autentickým líčením protizidovských násilností, páchaných oddíly rakouského vojska a pandury v listopadu 1744. Epilog expozice je věnován židovskému osvícenství a josefinskému období, v němž již mnozí Židé studovali na pražské univerzitě

a byli horlivými návštěvníky univerzitní knihovny v Klementinu.

INTERAKTIVNÍ PANELY

Největší novinkou expozice je její rozšíření o řadu interaktivních dotykových panelů a audiostojanů – o úvodním pulťovém panelu, věnovaném historii Židů a židovských obcí, jsme se již zmínili, další dva dotykové panely v jižní lodi jsou věnovány nejstarším hebrejským rukopisům a tiskům a biografii asi 60 rabínů z českých

zemí, s vyobrazením titulních listů jejich knih a náhrobků. Poslední panel se věnuje komentované prohlídce jednotlivých skupin představitelů pražské židovské obce na holdovacím průvodu při narození prince Josefa roku 1741. K těmto novým prvkům, které značně rozšiřují obsahovou kapacitu expozice, snad časem přibude i audioprůvodce, věnovaný samotné expozici, který by významně zpříjemnil prohlídku zejména individuálním návštěvníkům. Stejně

potřebná je již dnes vhodná mobilní aplikace, která by dovolila příjem základních informací každému na vlastním mobilu. Nová expozice potvrzuje správnost nastoupené cesty revitalizace muzejních expozic a po vychytání posledních nedostatků bude sloužit návštěvníkům muzea po další desetiletí.

ARNO PAŘÍK

Maiselova synagoga – pohled od východní stěny.

Maiselova synagoga jako prostor pro kulturní pořady.

Pohled do expozice. Foto Dana Cabanová.

OSVĚTIMSKÉ ALBUM

Dům fotografie a Židovské muzeum představují dokument o šoa

Dům fotografie Galerie hlavního města Prahy připravil ve spolupráci s Židovským muzeem v Praze výstavu fotografií pocházejících z Osvětimského alba. Téměř každý, kdo viděl nějaký televizní dokument o šoa nebo četl knihu věnovanou tomuto tématu, se již s některým z vystavených snímků pravděpodobně setkal.

Příjezd transportů.

Nyní je lze vidět všechny (na 200 fotografií) a díky moderní technologii ve velmi dobré kvalitě. Před očima se nám odvíjí tragédie evropských Židů v její závěrečné fázi a díky instalaci, nenarušované popiskami nebo panely s texty (ty tvoří samostatný úvod k výstavě), máme pocit, že jsme její součástí. Několik snímků je za doprovodu záznamů vyprávění přeživších promítáno na stěnu ve velkém formátu a postavy na nich jsou v životní velikosti, což tento přízračný pocit zesiluje.

Fotografie zachycují příjezd transportů, zmatek poté, co z vlaků Židé vystoupili, selekci, odchod těch, kteří byli vybráni jako práce schopní a směřují k odšvihnutí a do baráků, a skupiny těch, kteří „neprošli“ – starce, ženy s dětmi, jak čekají. Ještě nevědí, nač přesně, jsou klidní, apatičtí, jen některé ženy a děti si zřejmě něco povídají. V další sérii vidíme hory věcí, kufrů, pytlů, bot, lavorů, které třídí vězeňkyně. Jsou tu celkové pohledy z výšky na vlaky a dav před nimi, na selekci, bližší záběry skupin žen, dětí a mužů, detailní pohledy na tváře. Jakkoli to nebylo cílem fotografa, vytvořil jeden z nejpůsobivějších dokumentů o holokaustu, o to děsivější, že autor snímků musel vědět, jaký osud jeho „objekty“ čeká.

Následující text je redakčně zkrácenou a mírně upravenou verzí úvodu k výstavě, jejímž kurátorem je Martin Jelínek z Židovského muzea v Praze. (am)

PŘÍJEZD TRANSPORTŮ

Fotografie z alba zachycují příjezd tzv. maďarských transportů koncem května nebo začátkem června 1944. Podle některých pramenů byly fotografie pořízeny během jednoho dne, podle jiných v průběhu několika týdnů. Velká část vlaků přijela z měst Berehovo, Mukačevo a Užhorod na Podkarpatské Rusi, bývalé části území Československa, jež muselo Československo v listopadu 1938 postoupit Maďarsku.

Jak je patrné z nahraných svědectví přeživších, velká část deportovaných hovořila doma jazykem jidiš, ale považovali se za Čechoslováky.

Tzv. maďarské transporty, na rozdíl od transportů předchozích, zajížděly do tábora Osvětim-Březinka přímo po nově vybudované vlečce. Prodloužení železniční trati mělo za cíl urychlit proces selekce stejně jako zefektivnit třídění zabaveného majetku. Práce schopní byli většinou po krátké době převezeni do jiných pracovních táborů v Říši, ostatní – především ženy s dětmi a staří lidé – byli bezprostředně po příjezdu posláni do plynových komor. V Osvětimi-Březince byl takto zavražděn více než milion evropských Židů, z toho minimálně 75 000 z Podkarpatské Rusi. Z území bývalého Československa nacisté zavraždili více než čtvrt milionu Židů.

LILI JACBOVÁ

Album nalezla podle svých slov po osvobození koncentračního tábora Mittelbau-Dora (pobočného tábora Buchenwaldu) v jednom z baráků užívaných příslušníky SS bývalá vězeňkyně z Osvětimi, tehdy devatenáctiletá Lili Jacobová. Pocházela z městečka Bilky z berehovského kraje, prošla vyhlazovacím táborem Osvětim-

Březinka a dalšími pracovními tábory, až byla na jaře 1945 deportována do tábora Mittelbau-Dora, zaměřeného na výrobu nechvalně známých raket V2. Když sem však v březnu 1945 přijela, byla již tak zezláblá, že měsíc před osvobozením strávila v táborové „nemocnici“. V den osvobození 11. dubna 1945, když šla vítat americkou armádu, se zhroutila na cestě a spoluvězni ji odnesli do blízkého baráku, který dříve sloužil příslušníkům SS. Zde Lili při hledání teplého oblečení našla v nočním stolku album. Při jeho prohlížení s překvapením zjistila, že některé fotografie zachycují sousedy z jejího rodného města, rabíny, členy její rodiny a na jedné fotografii dokonce ji samou – obyvatele města Bilky soustředěné koncem května 1944 v ghettu v Berehově, odkud byli odvezeni několika transporty do Osvětimi.

Tři týdny po osvobození tábora se Lili Jacobová spolu s dalšími spoluvězni z Československa dostala do autobusu vypraveného osvobozenou americkou armádou do Prahy. Odtud putovala na Moravu a poté se přes Slovensko vrátila domů. Tam zjistila, že kromě ní nikdo z její rodiny válku nepřežil. Na vlakovém nádraží v Bilkách se potkala s rodinným přítelem z dětství Maxem Zelmanovičem, který se vrátil do rodného města z pracovního tábora, a brzy se rozhodli, že se vezmou. Max se krátce pokoušel o provozování restaurace v Mukačevě, ale po odstoupení Podkarpatské Rusi Sovětskému svazu v červnu 1945 se mladý pár stejně jako dalších 120 000 obyvatel Podkarpatské Rusi rozhodl žít v Československu a za dramatických okolností překročil hranice.

LIBOUCHEC, PRAHA, USA

Lili Jacobová a Max Zelmanovič se usadili v malé obci Libouchec u Děčína, kde žilo ještě několik nově přestěhovaných

Muži po příjezdu.

židovských rodin původem z Podkarpatské Rusi. Lili s Maxem se vzali a v prosinci 1946 se jim narodila dcera Ester.

Lili přesto začala hledat způsob, jak odjet a dostat se do Ameriky. Když se svěřila rabínu Bernardu Farkašovi o existenci alba, poradil jí, aby je odvezla do Prahy na židovskou obec. V té době vznikala první koncept pro československou expozici v Osvětimi. Tehdejší ředitelka pražského Židovského muzea Dr. Hana Volavková považovala za zásadní, aby se fotografie objevily na výstavě. V květnu 1947 tak ŽM získalo od Lili Jacobové svolení pořídit kopie snímků z alba. Album pro muzeum ofotil fotograf Birn

Selekce. Fotografie na této dvoustraně jsou z archivu ŽMP.

(pravděpodobně Samuel Birn, brněnský meziválečný fotograf, který po válce žil v Praze). Expozice v Osvětimi nakonec z finančních (a zřejmě i z politických) důvodů nevznikla, ale 207 skleněných negativů *Osvětimského alba* formátu 9 x 12 cm zůstalo uloženo v archivu muzea.

Koncem roku 1948 se Lili Jacobová s dcerou a manželem podařilo emigrovat do Spojených států. Na album, jehož originál si odvezla, se pozapomnělo.

OSVĚTIMSKÝ PROCES

V roce 1949 bylo sice několik fotografií uchovaných v muzeu publikováno bez uvedení zdroje v knize *Tragédia slovenských Židov*, ale znovuobjevení snímků z alba přineslo až jejich publikování ve čtvrtém vydání knihy *Továrna na smrt* Oty Krause a Ericha Kulky v roce 1956. Tehdy byla poprvé jedna z fotografií alba použita i na obálku knihy. Především z ideologických důvodů nebyly fotografie z *Osvětimského alba* až do konce 50. let příliš publikovány. V následujících letech však jejich kopie pořízené z pražských negativů získaly Jad vašem v Jeruzalémě, Muzeum soudobých dějin v Budapešti, Osvětimské muzeum a další instituce.

Během procesu s válečným zločincem Adolfem Eichmannem v Izraeli

v roce 1961 objevila příběh Lili Jacobové americká média a následně v různých zemích vyšlo o albu a jeho historii několik článků. Zásadní význam pro rozšíření povědomí o albu však měl až tzv. osvětimský proces s 22 bývalými dozorci z Osvětimi, zahájený ve Frankfurtu nad Mohanem v prosinci 1963, kde album sloužilo jako důkazní materiál.

Na jaře 1964 byla na žádost Německa vyrobena série z negativů uložených v ŽM a před tribunálem ji představil Erich Kulka. Jako svědek byl předvolán bývalý vedoucí fotografického studia, které mělo na starost pořizování identifikačních portrétů vězňů, *hauptscharführer* SS Bernhard Walter. Ten se přiznal k pořizení asi 40 fotografií a jmenoval svého podřízeného Ernsta Hoffmanna jako spoluautora alba. Hoffmann se však krátce po válce stal nezvěstným, a nebylo tedy možné Walterovo tvrzení potvrdit.

Dodnes se s jistotou neví, zda fotografie pořídili pouze dva zmínění členové SS.

SERGE A BEATA KLARSFELDOVI

V roce 1979 vyslali manželé Serge a Beata Klarsfeldovi, svými aktivitami dobře známí „lovci nacistů“, do tehdejšího východního bloku dva studenty, kteří měli dokumentovat zanikající židovské památky v Polsku a v Československu. Do Československa byl vyslán devatenáctiletý student Sorbonny Emmanuel Lulin. Cestoval z Budapešti přes Bratislavu do Prahy.

Lulin při svém bádání v muzeu narazil na kopie fotografií z *Osvětimského alba* a asi 70 jich přivezl zpět do Paříže, kde byly publikovány v dodatku ke knize *Mémorial de la déportation des Juifs de France* vydanou Sergem Klarsfeldem a jím založenou společností Synové a dcery Židů deportovaných z Francie. Protože podle Lulina bylo tehdy

uloženo v ŽM více než 150 fotografií, vyslali ho Klarsfeldovi do Prahy znovu v dubnu a červenci 1980. Na základě Lulinových informací pak Serge Klarsfeld našel Lili Jacobovou (provdanou Meierovou) v Miami. Celé album nechal ofotografovat a Lili přesvědčil, aby jeho originál darovala památníku Jad vašem v Jeruzalémě.

NOVÉ TISKY

Do dnešních dnů se dochovalo 189 fotografií. Na předsádce alba je věnování, o kterém se dodnes neví, komu bylo určeno a kdo je jeho autorem: *Andenken von Deinem Lieben und Unvergesslicher und Treuliebender Heinz* (V upomínku od Tvého drahého a nezapomenutelného a věrně milujícího Heinze).

Když Lili Jacobová album našla, bylo jeho součástí ještě deset volně vložených listů, které zachycují návštěvu Heinricha Himmlera v Osvětimi a dvě fotografie krematoria z Mittelbau-Dory.

Za téměř 70 let, kdy jsou skleněné negativy uloženy ve fotoarchivu Židovského muzea (do října 1994 muzea státního), se jich 15 ztratilo a několik bylo poškozeno. Lili Jacobová od roku 1947 do roku 1980 několik fotografií z alba rozdala a díky kopiím pořízeným v roce 1947 v Praze mohly být později zpět do alba doplněny. Na výstavě jsou představeny nové tisky z originálních skleněných negativů ze Židovského muzea v Praze a chybějící jsou nahrazeny novými tisky z negativů, které nechal Serge Klarsfeld pořídit v Miami v roce 1980. Výstava dodržuje členění originálního alba včetně názvů kapitol: v přízemí galerie přesně včetně jednotlivých pozic fotografií, v patře volněji.

Ti, kteří neprošli.

Výstava je v Domě fotografie (Revoluční 5, P 1) otevřena do 20. září, útne 10.00–18.00.

MARTIN JELÍNEK

Jiří Daníček

ARBA' A MALACHIM

Josi Wolf otevřel svůj obchod se starými knihami a obrazy krátce poté, co se ke komunismu spějící socialismus sesypal a předpisy zabraňující obchodní činnosti neboli vykořisťování člověka člověkem přestaly platit. Antikvariáty pochopitelně existovaly i dříve, a i když byly státní, fungovaly do jisté míry i za těchto okolností tak, jak je to v obchodě normální – mimo jiné se řídily nabídkou a poptávkou. To bylo možné vzhledem k tomu, že knihy i obrazy se nakupovaly přímo od lidí, kteří je nabízeli, a také proto, že část klientely, a to ta důležitější, představovala poměrně kompaktní skupinu sběratelů knih, grafiky a obrazů. Ačkoliv se skládala z originálů a podivínů všeho druhu a uvnitř probíhal, ne-li zuřil ostrý konkurenční boj, představovala současně jakési bratrstvo, schopné v zájmu věci, a zejména jejího provozu soudnosti, solidarity i mlčenlivosti. Navíc se všichni navzájem dobře znali.

Josi Wolf se za těch dvacet let, během kterých se vyučil a pak ve státních antikvariátech pracoval, naučil hodně. Nejen o starých tiscích, obrazech a grafikách a jejich hodnotě a ceně, ale i o lidech, kteří je kupovali a prodávali, sbírali a shromažďovali, rozuměli jim a milovali je nebo je chorobně hromadili do souborů, odkud se během času přelévaly zase do jiných rukou a jiných sbírek. Pokud někdo ze sběratelů zemřel nebo ho, což se také nezdá stávalo, zavřeli, pak se to brzy pozitivně projevilo na tržbách antikvariátů. To byla jedna stránka věci. Druhou představovala skutečnost, že si během těch let vybudoval skvělou knihovnu a kolekci grafických listů a také několika desítek obrazů.

Skutečný sběratel ale Josi Wolf nebyl. Obrazy i knihy, které shromažďil, měl rád a to, že je mohl kdykoliv vzít do ruky, číst nebo prohlížet, mu přinášelo radost i uspokojení. Současně ale necítil potřebu získávat stále nové a další exempláře, které by to, co měl, doplnily a rozšířily. Dokonce byl ochoten se některých věcí i vzdát. A tak roztrídil kni-

hovnu, grafiku i obrazy do dvou skupin. Tu menší si ponechal a s druhou, mnohem rozsáhlejší, začal svůj obchod se starými knihami a obrazy.

Časem se jeho antikvariát stal známým a jen málokdo ze sběratelů ho čas od času nenavštívil. Stavovali se tu i cizinci a také antikváři z Evropy i z Ameriky, pokud se do Prahy vypravili, ho měli na seznamu míst, které je zapotřebí navštívit. S Wolfem se počítalo na aukcích ve Frankfurtu i v Paříži a zvali ho i na občasná mezinárodní

Ilustrace Jiří Stach.

setkání, kterých se účastnili pouze antikváři a kde obchodovali jen mezi sebou. Malým krámkem v zapadlé ulici nedaleko Vltavy prošla během let spousta zajímavých i podivných lidí a občas se tu objevily skutečné skvosty, inkunábule, stará pražská a východoevropská judaika, renesanční tisky, dopisy a rukopisy pražských židovských spisovatelů, Werfela, Broda, Kafky a mnoho jiných vzácností.

Josi se nezměnil. Obdivoval krásné tisky a rukopisy, které často sám objevil mezi hromadami makulatury, nechával je opravit a restaurovat, těšil se tím, že je může ukázat přátelům, ale když se objevil zájemce, který si je podle jeho mínění zasloužil, dokázal se s nimi rozloučit. A výška nabídky nebylo často to hlavní, co o prodeji nakonec rozhodlo. Někdy to vypadalo, že víc než obchod sám ho zajímá udržovat v pohybu

ten proud dokonalých tisků z minulých časů a lidí, kteří se o ně zajímají a záleží jim na nich, nechat protékat lidi i věci tmavou místností svého obchodu a těšit se z jejich zájmu, radosti, chytračení i snahy ho občas ošidit.

Vedl svůj obchod po staru. Nejraději měl zákazníky, kteří se dostavovali osobně, na to, co je zajímalo a po čem pátrali, si udělali dostatek času a hlavně věděli, o co jde. Jinak řečeno, že nejde pouze o peníze. Ale i on si musel, aby obstál v konkurenci, jednoho dne zřídil internetový obchod a nabízet knihy a tisky, tak jako všichni ostatní, touto cestou. Časem se ukázalo, že pomalu, ale setrvale se prodej přesouvá právě na internet, stále více knih se posílalo poštou a do krámků přicházelo stále méně zákazníků. Byly dny, kdy sice často zvonil telefon a počítač oznamoval co chvíli došlou poštu, ale nikdo nepřišel, aby se probíral regály a mapami tisků, a hlavně, aby zapředl rozhovor o tom, co ho sem a ke knihám vůbec přivádí a přitahuje.

Došlo to tak daleko, že i zoufalci, kteří přicházeli a nabízeli k prodeji věci, které jim už jinde a možná i tady několi-krát odmítli koupit, byli nakonec vítáni a těch pár slov, která předcházela nevyhnutelnému závěrečnému odmítnutí, bylo jedinou zajímavější událostí, která se ten den v krámkem odehrála. Aby debatu prodloužil, Josi občas i něco z těch nabízených knížek koupil a pak, když jejich bývalý majitel odešel, je rovnou dával do krabice s odpadem. Kupoval teď celé knihovny; děti zemřelých o ně obvykle nestály a s odůvodněním, že knihy není kam dát, se jich hromadně zbavovaly. Stále se ještě občas mezi knihami daly najít jedinečné věci, ale celý ten proces Josimu nepříjemně připomínal selekci, o které mu vyprávěl otec, který byl v Osvětimi a měl to zázračné štěstí, že se odtud vrátil.

Vlastně stále přibývalo knih, které nikdo nepotřeboval a nechtěl, ani zadarmo.

Když nebyl na nakupech nebo obhlídce knihoven, seděl Josi Wolf před obrazovkou a doplňoval nabídku. Autor, titul, popis, stav výtisku, obálka, cena – tak to šlo celý den a pak další a do toho vyřizování objednávek. Ostatně, poslední dobou jich už také moc

nechodilo. Začínal mít dojem, že celý svět je přeplněný knihami, grafikou a obrazy, někdy se mu zdálo, že mezi nimi není celkem ani žádný rozdíl: jen samý papír, písmo a vazby.

Jednou večer, když rolety ve výloze a na dveřích byly už napůl stažené na znamení, že se zavírá, si zapálil cigaretu a chystal se vypnout počítač. Místo toho se ale posadil ke klávesnici a napsal: Salomon Gursky: *Arba'a malachim* – Čtyři andělé. Překvapeně si to po sobě přečetl, ale ani jméno autora, ani název knihy mu nic neříkaly.

„Už mi z toho všeho hrabe,“ pomyslel si, ale počítač přesto nevypnul. Místo toho psal dál: Autor, který patřil ke třetí generaci přívrženců chasidského rebeho Pinchese z Korice, napsal několik kabalistických textů, které se nedochovaly. Výjimkou je spis *Arba'a malachim*, vytištěný ve Slavutě v tiskárně bratří Šapirů roku 1830. Pojednává o skryté stránce věci a bytostí, označované autorem souhrnně jako nistar. Formát 110 x 163 mm, obálka pozdější kartonová s vytlačenými lvy, kteří drží korunu na přední straně. Několik listů chybí, hebrejské a jidiš vpisky v textu i na předešlé. Celkový stav knihy: čitelná. Cena: 260 000 Kč.

Josi Wolf se zbláznil, měl chuť připsat ještě na závěr. Ale pak ho ten výsledek rutiny a přepracování docela pobavil. Podíval se do indexu hebrejských a jidiš autorů, aby si potvrdil, čím si byl stejně jistý – žádný Salomon Gursky tam nefiguroval. Ani velké bibliografické soupisy kabalistické literatury o žádných *Čtyřech andělech* nic nevěděly. Josimu se dokonce podařilo najít soupis knih, tištěných ve slavutské tiskárně – také nic.

Do nabídky to dám, rozhodl se nakonec, a také to udělal. Vzpomněl si, že měl nedávno v ruce přibližně stejně velkou obálku se lvy a korunou, našel ji, naskenoval, a nabídku jí doplnil. Teprve potom vypnul počítač, stáhl rolety a uzamkl je velkými visacími zámky. Po dlouhé době měl zase docela dobrou náladu. Vykračoval si po nábřeží a svět mu připadal zajímavý a zábavný. Uvidíme, kolik znalců se nechá nachytat, pomyslel si spokojeně, když nastupoval do tramvaje.

Bylo jich poměrně hodně. Už ráno ho vzbudil telefon z New Yorku. „Co to blbnu, jaký *Arba'a malachim*,“ přemýšlel rozespale a raději zavěsil s tím, ať dotyčný zavolá za tři hodiny. Cestou domů se totiž zastavil na skleničku a potřeboval spát. Jenomže než stačil usnout, zazvonil telefon znovu – tentokrát to bylo z Židovského muzea, ze sbírky starých tisků. „Pane Wolfe, rezervujeme závazně inzerovanou knihu Salomona Gurského. Objednávka už e-mailem odešla, volám jen pro jistotu, abyste s námi počítal,“ ozývalo se ze sluchátka. „Zavolejte za hodinu,“ bylo jediné, na co se Josi zmohl. Pomalu se dostával do obrazu. Pustil počítač, přečetl si anonci, kterou včera večer umístil na web, a pak se podíval do pošty. Bylo tam šest dalších zájemců, čtyři naznačovali, že jsou v případě potřeby ochotni akceptovat i vyšší cenu. A další e-mail z Tiberiady a hned nato z Bar-Ilanovy univerzity.

„Malér,“ pomyslel si Josi. Vypadalo to, že se všichni zbláznili. „Vždyť přece mají k dispozici katalogy a databáze stejně jako já, tak jak můžou skočit na takovou průhlednou a nevinnou legráčku,“ říkal si. A také si říkal, že se z toho bude muset rychle nějak dostat, jinak přijde o kredit i o zákazníky.

Dalo to poměrně hodně práce. Musel si vymyslet polského zprostředkovatele, který mu měl knihu na druhý den poté, co uveřejnil anonci, přivést a předat – a který to nakonec neudělal. Asi ho někdo přeplatil, uvedl Josi v dopise, který rozeslal všem zájemcům. Bylo jich celkem dvacet devět. Většinou samé kapacity a pochopitelně mu nikdo z nich nevěřil. Někteří ho žádali o adresu sběratele, kterému knihu prodal, a nabízeli za ni i docela slušné peníze, aby se mohli na výtisk podívat a případně si pořídit fotokopii. Ale Josi Wolf obchodní tajemství neporušil.

Po této podivné, ale svým způsobem osvěžující události se všechno vrátilo do starých kolejí. Josi seděl u počítače, doplňoval nabídku autor, titul, popis, stav výtisku, obálka, cena a čím dál víc se mu to zajídalo. Tím víc, že po historii se *Čtyřmi anděly* velmi zřídly už tak dost nepočtené objednávky. Obchod se pomalu, ale jistě zastavoval.

„Jak je možné,“ přemýšlel jednou k večeru, kdy rolety byly už opět staženy na půl žerdi a on se chystal vypnout počítač, „jak je možné, že se tolik lidí, kteří jsou nesporně odborníky a znalci, ucházelo o knihu, o které měli vědět, že ve skutečnosti neexistuje. Nebo se o tom alespoň mohli snadno přesvědčit.“ Pak si ale vzpomněl, kolikrát už se setkal s tím, že badatelé na slovo vzatí naletěli podvodníkům, jak problematické jsou znalecké posudky, o které se opírá pravost originálů, a jak často už se stalo, že pod falzem se objevilo dobrozdání hned několika kapacit v příslušném oboru – a to pochopitelně v dobré víře.

Vtom mu někdo položil ruku na rameno. Josi se lekl tak, že málem převrátil počítač.

„Nebojte se,“ řekl muž, který se bůhvíjak dostal dovnitř, „trochu jsem se opozdil, ale už jsem tady.“

„Co co co si přepřejete?“ vykotal Josi. Nějakým zvláštním způsobem si uvědomoval, že toho člověka zná, i když neví, kdo to je.

„Jste Josi Wolf?“

Josi přikývl.

„Nesu vám tu knihu,“ vysvětlil svoji přítomnost příchozí. Mluvil jidiš. Josi, který v tomto jazyce uměl s potížeji jen trochu slabikovat, mu rozuměl.

Muž položil na stůl před počítač malý balíček, zabalený do starých novin a převázaný provázkem.

Josi ho pomalu rozbalil. Nejdříve se objevila obálka se dvěma lvy, kteří, obrácení proti sobě, drželi v předních tlapách korunu. Na titulním listě bylo napsáno: Salomon Gursky: *Šloša malachim*.

„Tři andělé,“ četl muž tichým hlasem a Josi přikývl a svěsil hlavu.

„Nemusí si to tak brát,“ řekl mu posel, knihu zase do novin zabalil a usmál se na něj. „Ten čtvrtý, to jsem já.“

Josi vypnul počítač, stáhl rolety k zemi a uzamkl je na visací zámky. Za chvíli už oba kráčeli po nábřeží.

„Až po vás,“ řekl antikvář svému společníkovi, když nastupovali do tramvaje.

Od té doby Josiho Wolfa už nikdo neviděl.

FÓRUM VE WASHINGTONU

V červencovém čísle *Rch* jsme referovali o několika konferencích, které se zabývaly nebývalým nárůstem antisemitismu v Evropě. Zastavili jsme se v Bruselu na konzultacích s vrcholnými evropskými politiky a pak jsme zavítali do Jeruzaléma, kde se konal další ročník konference pod titulem Globální fórum proti antisemitismu.

Dnes se již asi nedozvíme, kdo od koho opisoval. Ve stejné době, kdy se konala první izraelská konference na toto téma, se tradiční výroční zasedání American Jewish Committee přejmenovalo na – jak jinak než Global Forum (GF). Ano, i v intelektuální společnosti se občas objevují módní výrazy. Před časem bylo vše globální, nyní je zas v kurzu *narativ* (probojoval se – jako mnoho anglikanismů – i do češtiny). Nové jméno před několika lety však neubralo na kvalitě a závažnosti konference AJC. Spíše naopak. Šťastným se také ukázal záměr předat první část konference mladým. Ti zcela samostatně zorganizovali první tři dny pod názvem AJC ACCESS Summit. Sami vybrali program, pozvali účastníky, zajistili logistiku a o všem s náležitou vervou informovali. Tweety a facebooky blikaly a pípaly rovnou z jednacích sálů.

POUČENÍ I EMOCE

A jak se jim to povedlo? Skvěle. Jejich program byl nejen poučný, ale i zábavný, místy i emotivní. Třeba tehdy, když se na pódiu objevil Muhammad Ali. Ne, nejednalo se o slavného boxera, nýbrž o jeho asi dvacetiletého jmenovce z Jemenu. Jak sám uvedl, donedávna byl – stejně jako většina vrstevníků v jeho zemi – zapřisáhlým antisemitou, nenávidícím Izrael. Pak se náhodou seznámil přes internet s několika mladými Izraelci a americkými Židy. A zjistil, že je všechno jinak. Pokoušel se o tom přesvědčit i pár svých přátel. Jenže jeho zemi dobyla al-Káida. Jen pár dnů před konáním konference se ukrýval ve svém bytě a doslova čekal na smrt. Věděli o něm. Mohl se však dorozu-

mítat přes Skype. V riskantní operaci, za okolností, které nemohly být na konferenci zcela zveřejněny, se mu podařilo uprchnout. Ví se jen, že AJC v tom sehrál klíčovou roli. Proto mohl vystoupit na pódiu hotelu Hilton, toho stejného, před kterým byl v roce 1981 postřelen prezident Reagan.

Samotné GF, následující po tří denní mládežnické předehře, bylo i tentokrát namícháno ze směsi závažných informací, faktů, názorů, komentářů, ale také – stejně jako v první části – z emocí. A nešlo jen o samoučelné hraní na city. Všechny osobnosti, jejichž činy byly AJC oceněny, si zaslouží úctu a pozornost. Stávají se samy o sobě symboly dnešní tak rozjitřené doby.

CENA ZA ODVAHU

Výroční cena AJC za morální odvalu byla udělena tentokrát třem osobnostem, dvěma *in memoriam*. Zidan Seef, drúzský policista, obětoval svůj život, když zastavil palestinské teroristy, kteří zaútočili loni v listopadu na synagogu v Jeruzalémě. Dan Uzan byl dobrovolným členem ochranky, kterého zastřelil terorista před synagogou v Kodani, kde se právě konal obřad bat micva. V obou případech převzali ceny při dojemné ceremonii jejich rodinní příslušníci.

Lassana Bathily se narodil v Mali. Když osudného lednového dne po masakru v redakci *Charlie Hebdo* napadli teroristé pařížský košer supermarket, měl tady právě službu. Díky duchapřítomnosti a odvaze se mu podařilo zachránit patnáct lidských životů tak, že pomohl nic netušícím lidem, kteří si přišli do obchodu nakoupit, utéci do sklepa, kde je ukryl.

Předání cen za morální odvalu takovýmto lidem je působivé vždy, natož v Americe. Lze si jistě představit vlnu dojetí, která skutečně zasáhla všechny, i otrlé účastníky konference.

O ČEM SE MLUVÍ

Vyberme jen námatkou tituly některých prezentací – nad nynější diskuta-

bilní úrovni americko-izraelských vztahů se zamýšlel náměstek ministra zahraničí Antony Blinken (zaskakoval za Johna Kerryho, který si těsně před konferencí zlomil nohu), Jair Lapid, poslanec Knesetu a předseda strany Ješ atid představil svou vizi izraelské budoucnosti, senátor Robert Menendez, ač člen Obamovy Demokratické strany, se velmi kriticky vyjádřil k připravované dohodě o iránském jaderném programu, velmi skepticky zněl i Martin Indyk, bývalý americký velvyslanec v Izraeli, když komentoval vyhlídky na mírový proces. Podle ukrajinských kritiků je premiér Arsenij Jaceňuk vynikajícím řečníkem, když se obrací k zahraničním posluchačům a odsuzuje antisemitismus, v případě domácího publika se tak prý ještě nikdy nestalo. Jeho příspěvek byl pro mnohé předvídatelný, nicméně jeho srovnání šoa a ukrajinského hladomoru zde s velkým pochopením přijato nebylo.

Jak jsme již uvedli minule, většinu záznamů lze najít na internetu (www.ajc.org). Avizovali jsme i diskusi, zajímavou především pro evropské posluchače. „Mají Židé v Evropě budoucnost?“ ptal se sugestivně titul pódiové diskuse. Deidre Bergerová, ředitelka berlínské kanceláře AJC, se snažila nalézt konsenzus mezi dalšími účinkujícími, ale marně. Jeffrey Goldberg, korespondent magazínu *Atlantic*, prohlásil, že už je načase, aby Židé přestali být kanárky v dole, kteří hlídají demokracii. Bret Stephens, redaktor *The Wall Street Journal*, zcela lapidárně prohlásil, že dnešní evropští Židé dělají stejnou chybu jako jejich rodiče a prarodiče ve třicátých letech. Simone Rodan Benzaquenová, která za AJC působí v Bruselu, se snažila zmínit jak klady, tak zápory, kterým jsou dnes v Evropě vystaveny židovské komunity. A tak vlajku eurooptimismu držel statečně jen známý polský novinář Kostanty Gebert, disident a redaktor listu *Gazeta Wyborcza*, který rozesmál publikum hned v úvodu – „Přišli jste snad na pohřeb?“ zptal se v narážce na černé oděvy všech diskutujících, zatímco on byl v bílém plátěném obleku. Ale legrační téma to není.

TOMÁŠ KRAUS

NEBYLO O ČEM MLUVIT

Ve věku sto šesti let zemřel sir Nicholas Winton

První červencový den obletěla svět smutná zpráva: V nemocnici v anglickém Slough zemřel v nočním spánku Nicholas Winton. Nedávno, v květnu, oslavil 106. narozeniny.

Vzápětí média zaplavily články o Wintonově životě a jeho jedinečném jednání během holokaustu. O N. Wintonovi již zaznělo tolik, že bychom zde stěží napsali něco originálního. Přetiskujeme větší část textu, jež v květnu roku 2009 napsal náš zesnulý kolega Tomáš Pěkný k Wintonovu centeniu (a k položení pamětního kamene u studánky v petřínské stráni a založení jabloňového sadu tamtéž) do rubriky Kalendárium. Zamýšlí se v něm mj. nad tím, čím to je, že Wintonův čin zaujal i dnešní mladou generaci, která se o různé typy válečných hrdinů ne vždy dostatečně zajímá.

VĚNOVAT ČAS A ENERGII

Wintonovi rodiče patřili k vrstvě německých Židů, většinou finančníků, kteří přicházeli do Anglie z Německa v 19. století. Až do roku 1938 se jmenovali Wertheimovi, k židovství ale měli vztah značně ambivalentní (své děti nechali dokonce pokřtít). Jejich syn se nemohl za svůj čin – záchranu několika set především židovských dětí z Československa v roce 1939 – stát Spravedlivým mezi národy, protože toto ocenění Izrael lidem židovského původu neuděluje. Už dvacet let se mu ovšem dostává hojnosti poct, i velkých: Královna ho povýšila do šlechtického stavu, v Praze dostal Řád TGM, ocenila ho americká Sněmovna reprezentantů, jmenuje se po něm planetka atd. V Čechách také z iniciativy studentů vznikla podpisová akce s výzvou, aby mu byla udělena Nobelova cena míru (dodnes ji podepsalo na čtvrt milionu lidí, údaj z roku 2014). Všechny ty pocty a rozruch kolem sebe sir Nicholas přijímá evidentně s rozpaky, údivem, ironií a trochu i rozmrzele, občas ho ale přece jen zradí dojetí, jako tehdy, když mu (skoro po hollywoodsku) v semtěším obřím sále pražského Kongresového centra studenti mávali rozsvícenými mobily...

Není těžké vysvětlit, čím tento stoletý muž přitahuje tolik mladých lidí u nás.

Solidní úředník a přitom letec (za války v RAF), makléř a sportovec (jako šermíř byl ve výběru pro olympijské hry). Musí být skvělý organizátor; musí mít charisma a sílu prosadit svou vůli. Zachrání stovky malých dětí a padesát let to skrývá – kdy-

Nicholas Winton v roce 1939. Foto archiv.

by jeho žena v roce 1988 nenašla na půdě krabici s dokumenty, nikdo by nic nevěděl. Nejlepší kladný hrdina: tak staromódně skromný a neasertivní a přitom tak módně cool. Navíc je to „náš“ hrdina, zachraňoval děti odsud, jeho vlaky vyjížděly z Wilsonova nádraží... Tím nejzajímavějším pro mladé lidi je ale možná ještě něco jiného. Winton není válečný hrdina, jako byli polská jeptiška Irena

Nicholas Winton stoletý. Foto David Levene.

Sendlerová nebo švédský diplomat Raoul Wallenberg, kteří zachránili stovky dětí za války s nasazením života. Toho by se odvážil skutečně málokdo. Winton se nemusel bát, že ho nacisté zabijí. Jen se prostě namísto na lyžovačku do Švýcarska vydal zachraňovat lidské životy do malé a ohrožené země. „Jen jsem viděl, k čemu se schyluje, a udělal, co jsem mohl, abych pomohl,“ řekl nedávno o své misi. Vypadá to hodně jednoduše: chce to jen „věnovat tomu čas a energii“, jak říká sir Nicholas Winton. Přitažlivé

na tom je, že to, co on tehdy, by mohl udělat skoro každý a kdykoli. (Rch 5/2009, tp)

TEHDY BYLA STRAŠNÁ ZIMA...

Wintonovo gentlemanství a skromnost nezměnily ani pocty, jichž se mu po zásluze v Británii a Čechách dostalo (naposledy mu v říjnu 2014 prezident ČR udělil Řád bílého lva), jeho život se stal námětem (více či méně zdařilých) filmů a dokumentů, pomníků, memoárů a nejrůznějších projektů; popularitu přijímal se zdvořilostí, zájem o druhé a jejich osudy a práci ho neopouštěl ani ve vysokém věku. Jen někdy prý museli Wintonovi blízcí hájit jeho soukromí a právo na odpočinek.

Většina zachráněných dětí ztratila během šoa rodiče; některé zůstaly v Británii, jiné se vrátily (pokud měly ke komu) po válce do Československa, v řadě případů pak emigrovaly později do USA, Izraele či západní Evropy. Rodiny oněch 669 dětí, které zachránil, teď čítají na 6000 členů. K Wintonovým dětem patřili například genetička Renata Laxová, spisovatelka Věra Gissingová, režisér Karel Reisz, novinář Joe Schlesinger, spoluzakladatel izraelského leteckého průmyslu Hugo Marom či člen britského parlamentu lord Alfred Dubs.

Svůj čin N. Winton vysvětloval, jako by se jednalo o něco zcela přirozeného. O bezprostředním impulzu pro organizování dětských transportů se zmínil v rozhovoru pro LN (z roku 2007). Na otázku „Co ve vás poprvé podnítilo myšlenku spustit takovou záchrannou akci?“ odpověděl: „Myslím, že když jsem viděl všechny ty uprchlíky v táborech. To byli lidé, kteří přijeli do Čech ze Sudet a vlastně se tak podruhé stali uprchlíky, protože tady neměli žádné příbuzné. Tehdy byla strašná zima a oni je všechny akorát nastěhovali do ubytovacích táborů ‚Nissen hut‘. V této chvíli, kdy jsem to viděl, jsem si uvědomil, co se vlastně děje a že je to velice špatné.“

Na další otázku „Proč jste o tom celá dlouhá desetiletí mlčel? O tom, že jste zachránil skoro sedm set židovských dětí, vlastně donedávna nikdo nevěděl. Bylo to z čiré skromnosti?“ pak řekl: „Neměl jsem žádný zájem vyhlášovat do světa, že jsem během války zachránil spousty malých dětí. Vlastně nebylo o čem mluvit, protože po válce to už pro mě všechno skončilo.“ (am)

REBEKAH KLEIN-PEJŠOVÁ V BRATISLAVE

Koncom júna navštívila Bratislavu **REBEKAH KLEIN-PEJŠOVÁ** z Purdue University v Indiane (USA). Profesorka Klein-Pejšová sa vo svojich výskumných projektoch zaoberá históriou stredo- a východoeurópskeho a špeciálne aj slovenského židovstva. Pred krátkym časom jej vyšla v prominentnom vydavateľstve Indiana University Press publikácia Mapping Jewish Loyalties in Interwar Slovakia. (Knihu je možné zakúpiť prostredníctvom internetu.) Podľa samotnej autorky sa jej kniha venuje meniacim sa hraniciam štátov po prvej svetovej vojne a dôsledkami týchto zmien. Kolaps monarchie postavil židovské menšiny Československej republiky do rôzneho postavenia. Na Slovensku bolo zásadnou otázkou, ako sa židovská menšina preorientuje z metropole Budapešť na hlavné mesto Prahu. Uhorský štát dlhodobo a úspešne asimiloval židov smerom k maďarskej kultúre a jazyku. Toto viedlo československé úrady k tomu, že lojalitu židovského obyvateľstva na Slovensku opakovane skúmala a preverovala. Kniha sa venuje aj prelomovým udalostiam, ktoré presvedčili čs. úrady o lojalite slovenského židovstva.

Povedzte nám niečo o svojom rodin- nom pôvode, odkiaľ pochádza vaša rodina? Aký je jej vzťah k židovstvu?

Vyrastala som v typickej americkej newyorskej židovskej rodine. Moji predkovia sa do USA prisťahovali z Európy v období najväčších imigračných vln koncom 19. a začiatkom 20. storočia. Rodina mojej matky má korene v Litve, otcova rodina je čiastočne z Minska, čiastočne z Uhorska. Rodina nebola ortodoxná, moja stará mama z matkinej strany ako prvá prestala dodržiavať kóšer, ale isté stravovacie zásady pochádzajúce z religiozity dodržiavala naďalej.

Študovala som históriu a moderné židovské dejiny so zameraním na strednú a východnú Európu na Columbia University v New Yorku. Vzdelanie som si doplnila aj v Budapešti a dnes pôsobím v štáte Indiana na Purdue University a venujem sa výskumu židovskej histórie, špecializujem sa na východnú Európu.

Venovali ste sa špeciálne histórii a historiografii slovenského židovstva. V čom

sa táto historiografia líši od maďarskej alebo českej historiografie?

Maďarská židovská historiografia sa ťažiskovo zaoberá obdobím polovice 19. st. Toto obdobie sa niekedy považuje za „zlatú éru“ maďarského židovstva. Majoritná spoločnosť sa vtedy z politických dôvodov snažila o integráciu židovstva, nosnými témami pri popise tohto obdobia sa stáva asimilácia a emancipácia, tiež zmena vnímania náboženstva a vzťahy židov k maďarskej šľachte. Dôležité je vnímanie a stotožnenie sa židov s maďarskou kultúrou a maďarským jazykom. Neskôr sa k týmto témam pripája druhá hlavná pro-

Rebekah Klein-Pejšová. Foto autor.

blematika – reflexia holokaustu. Dôležité je tiež vnímanie dôsledkov Trianonu na život židovskej menšiny v Maďarsku.

Pre českú historiografiu je ťažiskové vnímanie česko-nemeckého konfliktu a role židovskej minority v pozadí tohto konfliktu. Vidieť tu dôraz na duchovnú obnovu a znovuzrodenie židovstva.

K slovenskej historiografii vieme povedať, že tu je málo prameňov. Z autorov by som v prvom rade menovala Yeshajahu Jelínka (*Davidova hviezda pod Tatrami*), Jána Mlynárika a Líviu Rotkirchenovou a ďalších. Jelínkovou tézou je, že uhorská historiografia je koncipovaná tak, že slovenskí židia sa v nej strácajú, zabúda sa na nich. A podobná situácia sa podľa Jelínka opakuje aj v histórii československého židovstva, kde sa opätovne sloven-

skí židia „strácajú“. Z ďalších autorov treba spomenúť Ivana Kamenca a Ladislava Lipschera – historikov venujúcich sa slovenskému holokaustu. Dôležitým je tiež Jacob Katz, maďarský historik, ktorý väčšinu svojho života prežil v Jeruzaleme.

Ako americké akademické prostredie vníma vaše projekty a výskum zameraný na východnú Európu?

Na príkladoch židovskej aj slovenskej židovskej histórie vysvetľujem vo svojich publikáciách a prednáškach, na čo sa treba pozerat', čo je dôležité v histórii všeobecne. Dávam židovskú skúsenosť do kontextu vzniku nového štátneho usporiadania Európy po prvej svetovej vojne. V súčasnej Amerike, v americkej historiografii je značný záujem o vysvetlenie koreňov blízkovýchodných konfliktov. Chceme porozumieť tomu, čo sa deje v Iraku, Iráne, Afganistane a inde. A vidíme paralely medzi rozpadom európskych štátov a rozpadom Otomanskej ríše po prvej svetovej vojne. Zaujímame sa o kolaps štátnych systémov, o zmeny hraníc a krízy, ktoré s tým súvisia. A táto problematika nie je pre Američanov exotická.

Pri výskumoch pracujete s archívnymi materiálmi. Jestvujú aj v USA archívne zdroje relevantné k židovskej histórii východnej Európy?

Áno, dokonca aj zdroje vzťahujúce sa špeciálne na oblasť Slovenska. Napr. v New Yorku sa nachádza Centrum židovskej histórie (Center for Jewish History), kde je uchovávaná aj časť pozostalosti Benjamína Eichlera, niekdajšieho predsedu ÚZZNO. Pochopiteľne hlavné zdroje sú v Európe, prípadne v Izraeli.

Jeden z pozostatkov spoločného československého štátu je aj *Roš chodeš*, spoločný židovský mesačník vydávaný pre českú a slovenskú komunitu. Čo by ste odkázali jeho vnímavým čitateľom?

Časopis poznám zo svojho pobytu v Prahe, kde som prvýkrát prišla v januári 1993 a pracovala som ako sprievodkyňa po židovskej Prahe. Som rada, že je dodnes vydávaný v češtine aj slovenčine. Historická skúsenosť židov v Československu nám radí, aby sme vnímali javy v ich komplexnosti, videli ich z oboch strán. To, že *Roš chodeš* aj dnes publikuje slovenské texty, je do istej miery prejavom rešpektu k realite.

Pýtal sa Jaro Franek,
prekladal Maroš Borský.

IZRAEL: S dohodou na stole

Tak je to tu. Dohoda velmocí s Íránem, o níž se mluvilo a jednalo skoro dva roky, byla uzavřena 14. července ve Vídni. Jak už to u dlouho chystaných dohod bývá, základní argumentační munice byla vystřílena během oné debaty. (Jen v letošním ročníku *Rch* se jí zabývaly články v březnu, květnu a červenci.) Těž se nic nezměnilo na tom, že hlavním proponentem dohody je Obamova Amerika a hlavním odpůrcem Izrael (bez rozdílu politických barev). Nové je snad jen to, že podobně zaskočeny americkým spojenectvím se cítí sunnitské mocnosti jako Turecko, Egypt či Saúdská Arábie. Už není tajemství, že právě ony se cítí více ohroženy šíitským Íránem a jeho mocenskými ambicemi než Izraelem. Takže teď už jen stručněji a v rámci povinné informace, ač může mít čtenář pocit, že leccos z toho už ví.

NE DŮVĚRA, ALE KONTROLA

Dohoda stanoví podle očekávání toto. Írán nezkvíduje kapacity svého jaderného výzkumu (jak by si přál Izrael), ale pouze je na deset let omezí. Počet odstředivek na obohacování uranu sníží o dvě třetiny, zredukuje zásoby obohaceného uranu na 300 kilogramů, nebude ho obohacovat nad 3,67 procenta, přestane používat podzemní středisko Qom, přebuduje těžko-vodní reaktor v Aráku (aby nemohl produkovat větší množství plutonia) a umožní inspektorům OSN návštěvy ve svých zařízeních včetně vojenských.

Výměnou za to budou zrušeny protiíránské sankce. To Teheránu umožní vyvázet ropu a plyn, čímž klesne jejich světová cena a výrazně posílí íránské příjmy. (Už to pokládá Izrael za hrozbu, neboť Teherán bude mít více prostředků na výzkum i šíření svého vlivu.) Dále budou odblokována konta a majetky Íránců v zahraničí, a po pěti letech má být dokonce odvoláno zbrojní embargo vůči Íránu.

Nikdo, ani americký prezident, si nedělá iluze, že by ta dohoda mohla Teherán změnit nebo že lze tomu režimu důvěřovat. Sám Barack Obama prohlásil, že dohoda se neopírá o důvěru, ale výhradně o kontrolu. Tím ale potvrzuje podezření,

že riziko Íránu vnímá jen technologicky. Ano, Írán vyvíjí technologie, kterými může ohrozit Izrael i jiné země. Proto Amerika udělá vše, aby tomu zabránila – nasadí své sofistikované technologie, počítače, softwary a jejich algoritmy, odpislechly či drony. Problém je v tom, že Obama nepokládá za stejně vážnou hrozbu i to, co z Teheránu vychází, ale těm sofistikovaným technologiím se vymyká – deklarované protižidovství, hrozby zničení Izraele, konference popíračů holocaustu, soutěže karikatur šoa.

Když nedávno rasista v Jižní Karolíně postřílel v kostele devět Afroameričanů a přišlo se na to, že se nechával fotit s vlajkou Konfederace, ta vlajka zmizela

Jednání skončilo. Foto archiv.

ze všech oficiálních míst. Aby bylo jasné, že nereprezentuje pouze jižanský region, ale pro černochy i neblahou dobu otroctví a stále platnou hrozbu. Obama má dobrý cit pro tyto obavy Afroameričanů, ale podobné obavy Izraelců tak vážně nebere. Protiizraelské či protižidovské štvání vycházející z Teheránu je pro něj spíše než hrozbou sice odpudivým, leč nezvratným folklorem. Vážně nebere ani to, jak Izraelci vnímají rizika Íránu.

V rozhovoru, který Barack Obama poskytl listu *The New York Times*, Thomasi Friedmanovi řekl: „Nehodnoťte mě podle toho, zda dohoda změní Írán, ukončí jeho agresivitu vůči některým arabským zemím a povede k uvolnění napětí mezi šíity a sunnity. Hodnoťte mě podle jedné věci: zabrání dohoda tomu, aby Írán během příštích deseti let vyrukoval s jadernou zbraní? Je pro Ameriku, Izrael a naše arabské spojence na stole nějaká jiná a lepší alternativa?“ Myslí to dobře, ale Izraelce tím neoslo-

ví. Pro prezidenta, kterému příští rok končí mandát, je lhůta deseti let skoro definitivou. Pro židovské společenství, které o svůj kus země k životu zápolí 3500 let, je desetiletá lhůta prkotinou.

BUDEME MÍT KLIKU?

Že dohodu velmocí s Íránem odmítne premiér Netanjahu, nemá ani smysl připomínat. V tom postoji je už léta důsledný. Zajímavější je, jak ji hodnotí Bret Stephens v listu *The Wall Street Journal*. Neodmítá vše paušálně, ale srovnává argumenty a doplňuje k nim protiargumenty.

Vstřícnost k íránské teokracii působí divně, ale to se říkalo i roku 1971, když USA navázaly vztahy s komunistickou Čínou. Henry Kissinger udělal z Číny de facto amerického spojence ve studené válce. Kdyby to tak fungovalo i s Íránem, proč

ne. Jenže Stephens připomíná různá ale: Peking čelil vnější hrozbě Moskvy – Írán žádné vnější hrozby nečelí, takže nemá motivaci. Peking žehnil vztah k Washingtonu tzv. ping-pongovou diplomacií (zná to každý, kdo viděl film *Forrest Gump*) – Írán nic takového nedělá, naopak zabavuje obchodní lodě v Hormuzském průlivu. Komunistický lídr Teng Siao-pching věřil, že zbohatnout je skvělé – íránský

prezident Hasan Rúhání, notabene pokládaný za liberála, byl týden před uzavřením dohody na prominentní manifestaci pod hesly „Smrt Americe, smrt Izraeli“.

Stephens není žádný válečný štváček. Přiznává, že západní společnosti – „ani americká, ba dokonce ani izraelská“ – nechtějí jít do války proti Íránu. Ale zbrzdí-li Obamova dohoda jaderný projekt Íránu jen o deset let, nedává příštímu prezidentovi jinou možnost volby než válku.

Stephens připomíná, že Američané jsou historicky vzato klikaři, ale tato dohoda nechává až příliš možností otevřených: „Možná budeme mít zase kliku. Možná si Írán po Chameneím vybere lepšího vůdce. Možná mezinárodní inspektoři uspějí v tom, v čem neuspěli v Severní Koreji. Možná je John Kerry nejlepším vyjednavcem na světě a dojednal nejlepší možnou dohodu. Anebo možná kliku mít nebudeme.“

ZBYNĚK PETRÁČEK

LOVILI TREZOR ...a další události

Vybráno z českých médií/

Všechna média referovala, že 1. července ve věku 106 let zemřel sir Nicholas Winton, který před vypuknutím druhé světové války zachránil 669 československých dětí převážně židovského původu před jistou smrtí v nacistických koncentračních táborech. ■ „Evropa nikdy nebyla dobrá v integrování cizinců. Zatímco občanství ve Spojených státech je právní vztah, v Evropě prochází kulturou, historií, jazykem. Je to emoční vztah. Evropské ekonomice zároveň svědčí ne příliš drahá pracovní síla, proto ji sem lákala. Nevěděla však, co se všemi těmi cizinci dělat, tak stvořila koncept multikulturalismu. De facto institucionalizovala vyloučení z většinové společnosti. Teď už sice Evropa tolik nepotřebuje pracovní sílu, ale imigrační toky již byly nastaveny. Ve zlomcích těch uprchlíků, kteří nyní míří do Evropy, zřejmě jsou teroristé, radikální islamisté s tou-

hou zabíjet. Samotný terorismus ale není ten problém. Tím je výzva, kterou pro evropský národní stát představují cizinci, lidé charakterizovaní svojí jazykovou a kulturní jinakostí. Někdo může být český občan, ale pokud nebude Čech, nikdy ne skutečným českým občanem nestane, protože není součástí kolektivně sdílené historie. Co s těmito lidmi? Kdo to je? V Americe můžete být cizinec – a stejně budete akceptován jako Američan. Já jsem kupříkladu maďarský Žid, zároveň občan USA a pro americkou společnost to nepředstavuje žádný problém. Tohle je drama současné Evropy, nacionalismus. Všechno, o čem jsme se doposud bavili, se točí okolo návratu nacionalismu do Evropy. Vidím ho v Řecku, v Itálii, v Maďarsku, vidím ho na severu Evropy. Návratu nacionalismu na kontinent se bojím nejvíce a nevím, co s tím dělat,“ řekl v rozhovoru pro Lidové noviny George Friedman (1949), americký geopolitik, zakladatel a dodnes výkonný ředitel soukromé agentury pro sběr

a analýzu informací Stratfor, sídlící v Texasu (1. 7.). ■ Židovská populace ve světě dosáhla početního stavu, který měla před holokaustem, masovým vyvražďováním Židů během druhé světové války. Uvedlo to izraelské výzkumné centrum Jewish People Policy Institute. V současné době žije na světě asi 14,2 milionu Židů. Pokud se ovšem započítají všechny osoby, které mají jednoho židovského rodiče, i ty, které se identifikují jako Židé pouze zčásti, půjde o číslo 16,5 milionu. Právě něco přes 16 milionů Židů žilo ve světě v předvečer druhé světové války. (MFD 1. 7.). ■ „Ne každá cesta je natolik mediálně sledovaná

jako letošní několikadenní putování papeže Františka po Svaté zemi. Pontifik v květnu v Izraeli zavítal do mešity, pomodlil se u Zdi nářků a také se setkal s hlavou zdejší islámské obce a vyzval muslimy, křesťany a židy k vzájemné toleranci.

Výjimečnou návštěvu zachytili izraelské fotografy a teď coby výstava míří do východočeské metropole. Její vernisáž proběhne už příští týden v pondělí 13. července v 16 hodin v Galerii biskupské rezidence a zahájí ji vzácný host – izraelský velvyslanec Gary Koren. Tato výstava už s velkým zájmem proběhla například v Praze, Liberci a dalších městech. V Hradci budou fotografie k vidění až do 28. srpna. Galerie je otevřena zdarma každý všední den.“ (Hradecký deník, 11. 7.) ■ Synagoga v Milevsku se nachází v Sokolovské ulici č. p. 209, asi 300 metrů od hlavního náměstí. Byla postavena za první světové války v letech 1914–1919 jako náhoda za Starou synagogu, která přestala dostávat. Jedná se o dílo pražského architekta Střílka a předního architekta období českého kubismu O. Tyla. Představuje unikátní kombinaci pseudoempírových a kubistických prvků. Kubismus je zastoupen ojedinělým průčelím štítu, trojúhelníkovým tvarem štítu, který je podepřen

čtyřmi sloupy, se stavba hlásí k empíru. V interiéru se zachovala čelní stěna se svatostánkem – schránkou na Tóru a symboly Desatera a dále ženská galerie podepřená kamennými sloupy. V roce 1997 byly na synagogu umístěny dvě pamětní desky připomínající genocidu Židů za druhé světové války. Na první desce je v hebrejštině a češtině tento nápis: „Tato budova byla před druhou světovou válkou synagogou Židovské obce v Milevsku. V letech 1939–1945 byli téměř všichni její členové, ženy, muži i děti, povražděni nacisty. Tuto desku věnuje město Milevsko památce židovských spoluobčanů.“ Druhá deska nese jména devadesáti židovských obětí nacistismu z Milevska a okolí. (Písecký deník, 17. 7.) ■ Na Colours of Ostrava se letos dařilo i etnické hudbě, které tradičně patří podstatná část programové nabídky. Pákistánský zpěvák Faiz Ali Faiz přivezl plnou náruč vypjatých emocí a dokonale sezpívány a sehraný soubor stylu qawwali, izraelská Alaev Family zase neuvěřitelně rozjetou smršť instrumentálně modernizované, ale duchem hluboko v kořenech usazené hudby bucharských Židů. (zprávy. iDNES. cz). ■ Čínský konzul Ho Fengšan ve Vídni rozdál mezi lety 1938–1940 tisíce víz do Šanghaje. Mnoha rakouským Židům tak pomohl uniknout před holokaustem. Zachránil možná až deset tisíc životů. Na vídeňském domě, kde konzulát sídlil, mu v letos dubnu Čína odhalila pamětní desku. Spravedlivého mezi národy letos ocení i Tchaj-wan. Válku nakonec v Šanghaji prožilo zhruba 25 tisíc Židů. Tehdejší život v současnosti mapuje místní muzeum židovských uprchlíků. Ho Fengšan po válce pracoval ještě na několika čínských a tchajwanských úřadech, konec života strávil v kalifornském San Francisku. V roce 2000 mu Izrael jako jednomu ze dvou Číňanů udělil titul Spravedlivý mezi národy, americký Senát jej ocenil o osm let později. (ihned.cz) ■ Nezvyklá podívaná se naskytla lidem v centru Velkého Meziříčí. Hasiči z vody na žádost kriminalistů lovili trezor. „Ukázali, co chtějí z vody vytáhnout, my jsme pokladnu vyzvedli a odjeli,“ uvedla mluvčí hasičů Petra Musilová. Informace, o jakou pokladnu šlo a jak se do vody dostala, odmítla policie sdělit. „Případ by měl souviset s nedávným vyloupením vietnamské tržnice v synagoze,“ uvedl zdroj MF DNES, který je s případem seznámen. Podle něj neznámí pachatelé odnesli z nákupního centra celý trezor. (MFD 15.7.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

V srpnu uplyne **115 let** od úmrtí šachisty **WILHELMA STEINITZE** (17. 5. 1836 Praha–12. 8. 1900 New York). Historicky první, byť neoficiální mistr světa v královské hře a jeden z nejlepších šachistů poslední třetiny 19. století pocházel z nezámožné pražské židovské rodiny, která žila v ghettu. Wilhelm hrál šachy od 12 let; zásadním zlomem v jeho životě byl odchod do Vídně (1858), kde začal během studií pravidelně hrát v kavárně Romer. Od 60. let 19. století žil a hrál v Londýně, kde se stal profesionálem. Velmi úspěšně se účastnil řady turnajů v Evropě a po roce 1873, kdy se přestěhoval do USA, i na americkém kontinentu. Roku 1886 se konal první šachový světový šampionát a Steinitz na něm získal titul mistra světa. Světový titul pak držel nepřetržitě až do roku 1894, kdy prohrál s Němcem Laskerem. Tato porážka předznamenala konec jeho kariéry, který navíc urychlily fyzické a duševní problémy.

V srpnu si připomeneme také **15. výročí** úmrtí významného britského filosofa, v rodné zemi takřka neznámého rodáka **STEPHANA KÖRNERA** (26. 9. 1913 Ostrava–17. 8. 2000 Bristol). Körner vystudoval na pražské Karlově univerzitě práva, po nacistické okupaci opustil rodnou zemi a přes Polsko emigroval do Británie. Unikl tak osudu svých rodičů a řady dalších příbuzných, kteří se stali obětí šoa. Po dobrovolném vstupu do čs. zahraničních jednotek a účasti mj. v bitvě o Francii získal grant, který mu umožnil studovat filosofii na Univerzitě v Cambridge.

Po válce začal Körner působit na univerzitách: nejdříve vyučoval němčinu v Cardiffu a následně filosofii v Bristolu, zde získal profesuru a stal se tu děkanem a prorektorem. Roku 1970 získal profesuru též na americké Yaleově univerzitě a na řadě dalších univerzit přednášel jako hostující profesor. Ve své vědecké práci se zaměřoval hlavně na Kantovu filosofii a na filosofii matematiky. Körner patřil k nejlivnějším postavám britské filosofie druhé poloviny 20. století. V srpnu 2000 spáchal sebevraždu spolu se svou manželkou Edith, rozenou Löwyovou (rodačkou ze Znojma, která v Británii patřila ke klíčovým postavám rozvoje národního zdravotního pojištění) poté, co u ní lékaři odhalili zhoubný nádor.

Stephan Körner. Foto archiv.

Před **50 lety**, dne **2. srpna 1965**, zemřel v Praze ve vinohradské nemocnici dramatik, prozaik, divadelní, literární a výtvarný kritik, publicista, autor loutkových her a próz pro děti **FRANTIŠEK LANGER** (nar. 3. 3. 1888 v Praze). O F. Langerovi jsme na stránkách *Rch* psali již několikrát, připomeňme ale, že čtenářům jsou k dispozici jeho dvacetisvazkové souborné spisy, jež v letech 2000–2008 vydalo pražské nakladatelství Akropolis (ve spolupráci s Divadelním ústavem), včetně tři svazků korespondence, prací psaných v exilu a svazku vzpomínek na Františka Langra, jeho kreseb a karikatur. Připomeňme též, že před 20 lety byla na dům č. p. 2213 v Preslově ulici v Praze 5, kde Langer bydlel po návratu z londýnského exilu až do své smrti, upravena umělcova výrazná busta od sochaře Kurta Gebauera.

Před **115 lety**, **6. srpna 1900**, se v Praškovských u Hofic narodil prozaik, novinář, překladatel a literární kritik **JIRÍ WEIL** (zemřel 13. 12. 1959), spisovatel pronásledovaný jak nacistickou, tak komunistickou zvlí. O obou ideologiích vydal svědectví, v české literatuře jedinečná: v románech *Život s hvězdou*, *Na střeše je Mendelssohn*, v *Žalozpěvu za 77 297 obětí* a ve dvojrománu *Moskva hranice a Dřevěná lžice*.

Před **140 lety**, **26. srpna 1875**, se ve Václavících u Benešova narodil rabin, autor náboženských pojednání a dosud užívaných učebnic, zakladatel každoročních terezínských tryzen **RICHARD FEDER**. Více než třicet let působil v Kolíně a spolu s kolínskými Židy byl také v roce 1942 deportován do terezínského ghetta, kde po celou dobu jeho existence působil jako rabin a spoluvězni byl uznáván jako morální opora. Osvobození se dožil v Terezíně, během věznění však zahynula jeho manželka a většina rodiny. Po osvobození se Feder nejdříve vrátil do Kolína, kde se podílel na znovuzaložení židovské náboženské obce, později působil jako vrchní zemský rabin v Brně. Zde 18. listopadu 1970 také zemřel a je tu pochován.

Téhož dne před **70 lety**, tedy **26. srpna 1945**, zemřel v pětapadesáti letech v americkém exilu v Beverly Hills jeden z nejslavnějších pražských rodáků – básník, spisovatel a publicista **FRANZ WERFEL** (narodil se 10. 9. 1890 v Praze).

(ra, am)

PŘEMYSL JANSA – Spravedlivý mezi národy

Nejnovějším Spravedlivým mezi národy (toto ocenění uděluje Stát Izrael a památník holokaustu Jad vašem těm, kdo ač sami nežidovského původu, se s nasazením vlastního života zasloužili o záchranu Židů) se stal in memoriam **PŘEMYSL JANSA**. Za to, že uprostřed zimy roku 1945 ukryl ve svém domě ve Valašském Meziříčí Ericha Kulku, jemuž se podařilo uprchnout i se svým dvanáctiletým synem Ottou po evakuaci koncentračního tábora Osvětim z pochodu smrti.

„Tatínkovo vyprávění o útěku začínalo zastávkou v Ostravě, kam přijel s transportem zubožených zajatců. Lidé najednou ucítili silnou vůni kávy, na peron totiž Červený

Tomáš Kulka a Petr Jansa. Foto archiv.

kříž přivezl kotel kávy pro vězně. Všichni se dychtivě vyhrnuli z vlaku a esesáci tomu nedokázali zabránit. Tatínek měl pod vězeňským mundúrem pro každý případ civilní šaty. V nastalém zmatku se do nich i s mým starším bratrem svlékli. Pak prý začali proklepávat kola vlaku, takže vypadali jako drážní zaměstnanci. S pomocí statečných lidí se jim nakonec povedlo přežít,“ vypráví o otcově útěku Tomáš Kulka. Nakonec Ericha a Ottu Kulku ve své kůlně ukryl cizí člověk – Přemysl Jansa.

I když hrozilo velké nebezpečí z prozrazení, Jansa, který živil sám početnou rodinu, se o oba uprchlíky postaral. Když byly venku mrazy, nechal je přespávat ve svém domě. Erich Kulka se potom vypravil do rodného Vsetína a díky pomoci přátel z odboje přežil do konce války v horách.

Erich Kulka se svým synem válku přežil a po ní se odstěhoval do Izraele, kde se stal spisovatelem a historikem (viz Kalendárium v minulém čísle *Rch*). Otto se stal renomovaným historikem v oboru židovských dějin, v češtině vyšly loni jeho vzpomínky na Osvětim nazvané *Krajiny Metropole smrti*. Mladší syn Tomáš je profesorem estetiky na Karlově univerzitě v Praze.

Přemysl Jansa se stal 115. Spravedlivým mezi národy z České republiky. Ocenění převzal v červnu od izraelského velvyslance v ČR Garyho Korena jeho syn Petr Jansa.

(am, ztis.cz)

ARCHIVÁŘ NA KOLE: JIŘÍ FIEDLER

▪ Americká spisovatelka s českými kořeny Helena Epsteinová (autorka knih *Děti holocaustu* nebo *Nalezená minulost*) a historička Wilma Iggersová edičně připravily soubor vzpomínek na Jiřího Fiedlera a textů, které se zabývají prací tohoto historika, archiváře, překladatele, fotografa a předního znalce židovských památek. Do sborníku přispěli Fiedlerovi kolegové, přátelé, překladatelé, redaktori, editoři a lidé, jimž jeho obětavost, píle a erudice pomohla v práci či v pátrání po svých předcích (jako sama Epsteinová).

Kniha je zatím dostupná jen v angličtině v elektronické podobě: lze si ji zdarma stáhnout na stránce <https://itunes.apple.com/us/book/archivist-on-bicycle-iri/id1021406922?ls=1&mt=11>.

Vydalo ji americké nakl. Plunkett Lake Press jako elektronickou knihu roku 2015; 114 stran. Více informací na uvedeném odkazu a na adrese nakladatelství www.plunkettlakepress.com.

Benedikt Spinoza

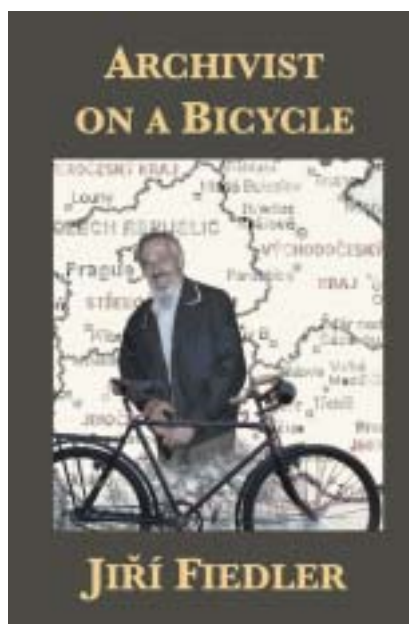
KOMPENDIUM GRAMMATIKY HEBREJSKÉHO JAZYKA

▪ *Compendium grammatices linguae hebraeae* je jedním z posledních děl Benedikta Spinozy (1632–1677). Tematicky zde filosof navazuje na problematiku pojednanou již v *Traktátu teologicko-politickém*; nezbytnou podmínku pro jakékoli diskuse o teologických otázkách totiž spatřoval v důkladné znalosti pramenného jazyka. Na rozdíl od předchozích zvyklostí usiluje o zcela sekulární a na Bibli nezávislé pojetí.

Význačným rysem spisu je teorie lingvistického monismu, tj. nauka o slovních druzích, které jsou Spinozou v rámci hebrejštiny chápány téměř výhradně jako jména a jejich deriváty. Téma prapůvodní dokonalosti jazyka, historicko-kritický přístup k náboženské tradici, ale také základní ontologická koncepce holandského filosofa, to vše je zde syntetizováno do nového celku. Studium tohoto spisu zprostředkovává čtenáři neobvyklý pohled na Spinozovo myšlenkové dílo, zejména pokud jde o některé motivy z židovské tradice, které jsou v něm obsažené.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2015. Přeložil a poznámkami a úvodem doplnil Pavel Vrtílka; 196 stran, dop. cena 265 Kč.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

Lois Lowryová

SPOČÍTEJ SI HVĚZDY

▪ Kniha americké autorky zavede mladší čtenáře do Dánska v době druhé světové války. Kamarádky Annemarie a Ellen si zatím válku nijak neuvědomují, snad jen v tom, že se v obchodech nedá koupit tolik věci, zvláště jejich oblíbených sladkostí. Válečné hrůzy však náhle a brutálně vtrhnou do jejich života, když Němci začnou v okupovaném Dánsku pronásledovat Židy. Ellen je totiž Židovka a ocitá se v ohrožení života. Román strhujícím způsobem připomíná hrdinství dánských občanů, kteří zachránili přes 7000 židovských obyvatel království tím, že je převezli přes moře do neutrálního Švédska.

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2015. Přeložila Dominika Křestianová; 128 stran, dop. cena. 158 Kč.

POCHOD VRBY A WETZLERA

▪ První pochod po stopách útěku R. Vrby a A. Wetzlera z Osvětimi do Žiliny, jež inicioval sociolog a spisovatel Fedor Gál, se uskuteční od **19. do 25. srpna**. Účastníci stráví první den v Osvětimi, kde s průvodcem projdou tábor Osvětim I a přenocují. Druhý den ráno se blíže seznámí s okolnostmi Vrbova a Wetzlerova útěku přímo v táboře Osvětim II-Březinka a poté se vydají pěšky po trase dlouhé téměř 130 km. Po ukončení po-

chodu, ve dnech **25.–26. 8.**, se v Žilině uskuteční dvoudenní setkání, na němž budou mít účastníci možnost reflektovat své zážitky. Chystá se veřejná debata, promítání filmu s tematikou romského holocaustu a také koncert. Souběžně se uskuteční vědecká konference, na níž budou představeny nové poznatky o odporu a útěcích z koncentračních táborů v době šoa. (Více informací o projektu viz www.vrba-wetzler.eu.)

KERETŮV VARŠAVSKÝ DŮM V DOXU

▪ Centrum moderního umění DOX (Poupětova 1, Praha 7) představuje maketu snad nejslavnější polské stavby posledních let. Varšavský „dům“, pojmenovaný podle svého prvního obyvatele, izraelského spisovatele Etgara Kereta, má pouhých 152 cm na šířku (více o něm viz *Rch* 11/2012) a vytvořil ho architekt Jakub Szczęsny. Vznikl v úzké mezeře mezi dvěma obytnými budovami ve varšavské ulici Chłodna, kde bývala hranice mezi ghettem a nežidovskou částí města. Na výstavě s názvem *Operations*, kterou pro galerii DOX připravila vratislavská galerie BWA a ostravský Kabinet architektury, budou vedle Keretova domu prezentovány Szczęsného i další mnohotvárné umělecké projekty. Autor navštíví 4. října Prahu.

DNY JERUZALÉMA POKRAČUJÍ V PRAZE

▪ V srpnu pokračuje festival *Dny Jeruzaléma* (www.daysofjerusalem.com), a sice projekcemi dvou izraelských filmů na pražské Letné (v prostoru Stalínova památníku, vždy od 21.30 hodin):

▪ **6. srpna:** *Můj otec, můj Bůh* od režiséra Davida Volacha pojednává o rabinovi, hlavě malé ultraortodoxní komunity v Tel Avivu. Je ctěn pro svou hlubokou víru, nicméně jeho lpění na zásadách je prvopočátkem konfliktu mezi ním a malým synem (Ilan Griff).

▪ **13. srpna:** *Neklidný*, syrový a zároveň citlivý film o otci a synovi, o prchavé pouti za vykoupením, natočený známým izraelským filmařem Amosem Kollekem. Poté, co se mnoho let jen protloukal, se Moše začíná prosazovat jako básník a vystupuje se svými básněmi v newyorském baru na Manhattanu. Nečekaně se setkává se synem, kterého před jednadvaceti lety opustil a zanechal ho v rodném Izraeli. (Oba snímky jsou s anglickými a českými titulky.)

KONCERT VE ŠPANĚLSKÉ SYNAGOZE

▪ Židovské muzeum v Praze zve v pondělí **17. 8.** od 19.30 do Španělské synagogy (Věžeňská 1, P 1) na koncert *Ose šalom, písně lásky a míru*, jež provede Vídeňský židovský soubor (Wiener Jüdischer Chor) vedený Romanem Grinbergem. Zazpívá staré i nové písně, v jidiš, hebrejštině i latinu. Vstup volný.

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA JERUZALÉMSKÁ SYNAGOGA

▪ V srpnu pokračuje cyklus varhanních koncertů. Zveme na koncert **13. 8.** od 18. hodin: na varhany hraje Jan Hora, program zahrnuje mj. skladby J. S. Bacha a F. Mendelssohna-Bartholdyho.

▪ Zveme též na večerní komentovanou prohlídku, která se koná ve čtvrtek **27. 8.** od 19 hodin. Na úvod zahraje na varhany Václav Peter. V synagoze můžete do 11. září vidět fotografie Jaroslava Fišera *Židovské památky a volná tvorba* a stálé výstavy *Židovská obec od roku 1945 po dnešek* a *Židovské památky a jejich rekonstrukce* (více o nich viz *Rch* 5/2015).

ŽIDOVSKÉ MUZEUM GALERIE

ROBERTA GUTTMANNA

▪ Už jen do **23. 8.** je v Galerii Roberta Guttmanna (Staré školy 3, P 1) přístupna výstava *Zmařené naděje. Poválečné Československo jako křižovatka židovských osudů*, která představuje málo známé aspekty historie českých zemí po druhé světové válce, spojené s návratem přeživších z koncentračních táborů a tranzitem desetitisíců židovských uprchlíků přes naše území. Tematicky tak navazuje na předchozí výstavu *Orient v Čechách? Židovští uprchlíci za první světové války*, která 20. století uvedla jako éru uprchlíků (více viz *Rch* 6/2015). Otevřeno denně kromě sobot a židovských svátků 9–18 hodin.

▪ V neděli **23. 8.** se od 16 hodin koná závěrečná komentovaná prohlídka výstavy v doprovodu jejího autora, filmového dokumentaristy Martina Šmoka. (Základní vstupné 40 Kč.)

JOSIP PELIKAN V SYNAGOZE ČESKÝ KRUMLOV

▪ Kromě stálé expozice *Svět českokrumlovských Židů* lze v synagoze v Českém Krumlově od **7. srpna do 30. září** zhlédnout další výstavu. Představeny

KULTURNÍ POŘADY

Z výstavy *Všude dobře*. Foto Karel Cudlín.

jsou dobové fotografie slavného slovinského fotografa, současníka Josefa Seidela **Josipa Pelikana**, který v první půli 20. století zobrazil slovinské město Celje a okolí. Pelikan byl výraznou osobností slovinské fotografie a podobně jako Josef Seidel se zajímal o vše, co jej obklopovalo.

Mistrovství Pelikana spočívá zejména v ovládnutí světla ve fotografii. Uměl dobře pracovat s perspektivou a dokázal najít pravou chvíli pro své reportážní snímky. Fotografoval v městských ulicích, lázních i horách. Vedle ateliéru ve městě Celje vedl v lázeňské sezoně i ateliér v Rogašské Slatině. Vydával pohlednice a byl fotografem mnoha výrobních závodů v okolí Celje. Jeho portréty zaujaly veřejnost již před lety a dnes patří mezi nejlepší ve Slovinsku a určitě i v Evropě. Celje mělo podobný osud jako Český Krumlov a velmi se ho dotkla druhá světová válka. V době války nemohl Pelikan pracovat tak jako dříve, přesto na svých snímcích poutavě zachytil atmosféru okupovaného města.

SYNAGOGA TURNOV

▪ Přijměte pozvání na koncert skupiny Širim aširim. Koná se v sobotu **15. 8.** od 18.00. Zazní hebrejské písně, biblické texty s moderním zvukem. Vstupné 100 Kč. Jste srdečně zváni!

FESTIVAL JIČÍNSKÝ ŠOULET

▪ V neděli **16. 8.** se koná festival židovské kultury v Jičíně, nazvaný *Jičínský šoulet*.

V 10 hodin se uskuteční komentovaná prohlídka židovského hřbitova v Jičíně s Terezií Dubinovou. Od 14.00 hodin následuje v rekonstruované Židovské škole přednáška Jana Neubauerera *Na létajícím koberci z Jemenu do Izraele*, o historii je-

menkých Židů od královny ze Sáby do současnosti. V 18.00 hodin zveme na koncert skupiny Širim aširim *Hebrejské písně a židovské melodie na biblické texty*. Koncert se koná v jičínské synagoze.

OPERACE VALKÝRA V JIČÍNĚ

▪ Dne **2. září** v 18.00 se v sále Židovské školy v Jičíně (Židovská 100) koná vernisáž výstavy *Stauffenberg a „operace Valkýra“*. *Aientát na Hitlera z 20. července 1944* (ve spolupráci s Památníkem Terezín). Výstava potrvá do **30. září**, denně od 9 do 17 hodin (v srpnu v pátek do 19 hodin).

SYNAGOGA KOSOVA HORA

▪ Srdečně zveme **2. srpna** od 16 hodin na koncert skupiny Trombenik.

VÝSTAVA VŠUDE DOBRĚ

▪ Do konce srpna potrvá v Centru současného umění DOX výstava s názvem *Všude dobře*, snímky tří fotografií týdeníku *Respekt*, Karla Cudlína, Milana Jaroše a Matěje Stránského. Zaznamenávají historické události, přírodní kalamity i obyčejné životy lidí po celém světě. Otevřeno denně kromě úterý.

LUACH 5776

Právě vychází *Židovský diář – Luach na rok 5776 (2015/2016)*. Obsahuje přehled židovských svátků a významných dní, týdenní židovský i občanský kalendář, základní modlitby a požehnání v hebrejštině s českým překladem vrchního rabína Efraima Sidona a adresář židovských obcí a organizací v ČR a na Slovensku.

Luach 5776 je v prodeji v Maiselově 18, Praha 1 (na rabinátě a v kanceláři FŽO ve 2. patře) a v redakci *Roš chodeš* Izraelská 1, Praha 3 (Nový židovský hřbitov) za 70 Kč. Při zaslání poštou bude k ceně 70 Kč účtováno poštovné 20 Kč.

Objednávky zasílejte do redakce *Roš chodeš* (Izraelská 1, 130 00 Praha 3; e-mail: roschodes@sefer.cz) nebo na FŽO (Maiselova 18, 110 00 Praha 1; e-mail: sekretariat@fzo.cz).

Luach 5776 je též k dostání i ve vybraných pražských knihkupectvích, kde je doporučená cena 100 Kč.

IX. REFORMNÍ ŠABATON

▪ **IX. reformní šabatton:** World Union for Progressive Judaism a Bejt Simcha srdečně zvou na IX. reformní šabatton, který se bude konat ve dnech **28.–30. srpna 2015** v Jičíně ve spolupráci s Federací židovských obcí a Baševi, o. p. s. Program zahrnuje bohoslužby a besedu s rabinem Joelem Oseranem (viceprezident WUPJ), přednášky, prohlídku Jičína i návštěvu židovských hřbitovů v Jičíně a Mladé Boleslavi. Účastnický poplatek: 1200 Kč dospělí, 700 Kč děti a studenti do 18 let (za ubytování, stravování, dopravu z Prahy do Jičína a zpět, program), místní účastníci 250 Kč (za stravování a účast na celém programu). Další informace a přihlášky na e-mailu kehila@bejtsimcha.cz nebo na telefonu 603 393 558, zašlete je nejpozději do **7. 8.** Všichni jste srdečně zváni. *bs*

KURZY BIBLICKÉ A MODERNÍ HEBREJŠTINY

▪ Židovská liberální unie pořádá následující kurzy: Biblická hebrejštiny: Začátečníci – kurz čtení z učebnice rabi Richarda Federa *Haleluja*. Mírně pokročilí – články z téže učebnice. Pokročilí: Průběžně čteme a překládáme, nyní 19. kapitolu z 1. knihy Mojžíšovy.

Moderní hebrejštiny: Kurzy pro úplně začátečníky, začátečníky, mírně pokročilí BET a středně pokročilí BET+. Používáme také audiovizuální techniku.

Kurzy jsou zdarma, jsou hrazeny z grantu MŠMT a NFOH.

Kurzy začnou opět po prázdninách, podle počtu žáků na začátku září nebo po židovských svátcích Nového roku, v říjnu 2015. Pořádáme i udržovací kurzy přes léto. Info o kurzech sledujte na www.zlu.cz *ef*

NOVÝ NÁHROBEK NACHUMA SOFERA

V neděli 19. dubna 2015 (30. nisan 5775) proběhla na starém židovském hřbitově v Tachově vzpomínková akce při příležitosti 200. jarozeitu Nachuma Sofera (kolem 1735–1815), legendární osobnosti tachovské židovské komunity. Soferův původní náhrobek byl cílem návštěv ortodoxních věřících z celého světa. Vztahují se k němu různá vyprávění o zvláštní účinnosti modliteb pronášených na jeho hrobě, o zázračných uzdraveních apod. Původní náhrobek byl zničen spolu s celou západní částí hřbitova za komunistického režimu.

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

Od roku 2013 prochází tato část hřbitova postupnými opravami, které povedou k obnovení její pietní hodnoty. Oprava

Foto V. F. Chvátal.

vy jsou hrazeny ze sponzorských darů, zprostředkovaných mezinárodním sdružením Ohalei Tzadikim, a organizovány Muzeem Českého lesa v Tachově ve spolupráci s vlastníkem hřbitova, FŽO.

V rámci oprav byl v březnu 2014 vyroben a instalován nový náhrobek Nachuma Sofera. Tvar, velikost, materiál a celkové provedení náhrobku byly navrženy s cílem napodobit náhrobek původní, i když nejde o přesnou repliku. Nová nápisová deska však obsahuje zcela přesné znění původního epitafu.

Pro další fáze oprav je plánováno (a částečně již realizováno) nové ohrazení hřbitova včetně repliky původní kamenné ohradní zdi a brány s mřížovými vraty.

Dubnového vzpomínkového setkání, organizovaného Muzeem Českého lesa v Tachově, se zúčastnili členové sdružení Ohalei Tzadikim, potomci tachovských židovských rodin, žijící v zahraničí, zástupci města Tachova včetně starosty Jiřího Stručka a v neposlední řadě i veřejnost. *Václav Fred Chvátal*

Z RODINNÉHO ALBA RODINY GLÜCKŮ, GROAGŮ A LACHSŮ

Nedávno jsme dostali do redakce následující dopis: *Chtěla jsem Vám poděkovat za článek v Židovské ročenice 5775 „Olomoucký pobyt a olomoučtí přátelé Ludwiga Wittgensteina“ od MUDr. Pavla Maňáka. Měla jsem radost, když jsem se dozvěděla, že můj strýček Heini Groag patřil mezi „jednoho z nejchytřejších a jistě nejvtipnějších“ z lidí, se kterými se Max Zweig kdy setkal. Heini Groag byl bratrancem mého otce, nebo jeho matka Viktorie Groagová byla sestra mé babičky Wilhelmíny Lachsové. Ještě měla bratra Juliuse. Viktorie, Wilhelmína a Julius byli z rodiny Glückovy. Julius měl dceru Helenu, ta byla tanečnicí, začkou Milči Mayerové. Přežila Osvětim a po válce odešla do Belfastu, kde založila taneční skupinu. Napsala vzpomínky „Je čas promluvit“ a v nich píše o tetě Viki jako o chytré a vtipné paní. Vlastním fotografie rodiny Groagů, u kterých jsem často trávila prázdniny. Naše rodiny se hodně navštěvovaly.*

Jsem narozená v roce 1942 a po válce z celé rodiny zůstali jen dva bratři: můj otec Hugo a Emil. Oba měli za manželky árijsky. Huga a moji sestru Kitty deportovali v roce 1945 do Terezína. Heini Groag také přežil díky své árijské manželce, Otě. Byla jsem v roce 1988 za sestřenicí Alžbětou Groagovou v Anglii v Oxfordu. Ukázala mi knihu od Briena

Foto rodinný archiv Marty Šěpkové.

McGuinness, který přišel až do Brna navštívit Heiniho Groaga po stopách Wittgensteina. Tak se s Alžbětou seznámil a oženil se s ní.

Na fotografii z počátku třicátých let, kterou vám posílám, jsou všichni sourozenci (zprava): Julius Glück, Wilhelmína a Viktorie a (úplně vlevo) je můj otec Hugo Lachs.

Marta Šěpková, Praha

ŽNO BRATISLAVA

V **auguste** blahoželáme našim členom: pán Ing. Michal Bednár – 71 rokov; pán Viliam Belák – 95 rokov; pán Juraj Drobný – 75 rokov; pani Mgr. Viera Fischerová – 72 rokov; pani MUDr. Soňa Händlerová – 65 rokov; pani Eva Kozmová – 78 rokov; pani Žaneta Maklaková – 76 rokov; pani Viola Malinová – 77 rokov; pán Ing. Ludovít Nágel – 100 rokov; pani Mária Nemešová – 77 rokov; pani RNDr. Martina Paľovčíková – 50 rokov; pani Eva Reichová – 80 rokov; pán Ing. Peter Szalai – 77 rokov; pani Laura Špániková – 93 rokov; pani Natália Tagerová – 82 rokov; pani Klára Ungerová – 96 rokov; pán Ing. Otto Wagner – 91 rokov, a pani Elvíra Weisssová – 100 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **srpnu** oslavujú: pani Milena Balbinderová, nar. 12.8. – 80 let; pani Tereza Balbinderová, nar. 1.8. – 30 let; pan Jindřich Feinberg, nar. 28.8. – 92 let; pan Peter Fischer, nar. 29.8. – 69 let; pani Ivana Nepalová, nar. 6.8. – 40 let; pani Zuzana Prudilová, nar. 17.8. – 60 let; pan František Redlich, nar. 9.8. – 83 let; pan Tadeáš Natanael Selinger, nar. 13.8. – 16 let, a pani Solařová Eva, nar. 18.8. – 80 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **srpnu** oslavujú: pani Irena Dousková, nar. 18.8. – 51 let; pan MUDr. Vladimír Kovtun, nar. 21.8. – 51 let; pan Pavel Malina, nar. 5.8. – 72 let; pani Isabela Santusová, nar. 29.8. – 58 let; pan MUDr. PhD. Bohumil Skála, nar. 29.8. – 60 let; pan Jiří Šetlík, nar. 26.8. – 60 let, a pan Josef Epstein Veselý, nar. 26.8. – 63 let

Ad mea veesrim šana!

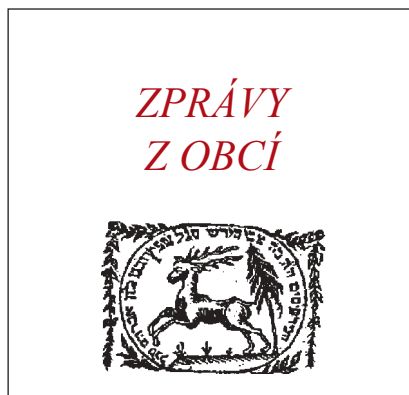
ŽO KARLOVY VARY

V **srpnu** oslaví své narozeniny pan Jan Spira, nar. 17.8. – 81 let, a pani Ester Nečasová, nar. 24.8. – 93 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V **auguste** oslavíva narodeniny: pán Juraj Adamec, nar. 7.8. – 63 rokov; pani Marianna Eva Fusková, nar. 11.8. – 68 rokov; pani Prof. Ing. DrSc. Miriam Gálová, nar. 8.8. – 80 rokov; pani JUDr. Margita Grunwaldová, nar. 24.8. – 80 rokov; pán PhD. Ivan Kamenský, nar. 24.8. – 74 ro-

kov; pani MUDr. Viera Kolínová, nar. 6.8. – 64 rokov; pán Eudovít Laufer, nar. 25.8. – 73 rokov; pán Tomáš Mittelmann, nar. 29.8. – 68 rokov; pani MUDr. Judita Štecová, nar. 24.8. – 85 rokov; pani Zuzana Štoffanová, nar. 8.8. – 82 rokov; pani PhDr. Jana Teššerová – 67 rokov; pani Veronika Vargová, nar. 8.8. – 88 rokov, a pani Irena Vasilková, nar. 28.8. – 93 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **srpnu** oslaví jubilea: pani Ing. Kateřina Burešová, nar. 9.8. – 65 let; pan Michal Abraham, nar. 10.8. – 65 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 92 let; pani Helena Mejstříková, a pani Marie Deličová, nar. 30.8. – 68 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **srpnu** slaví narozeniny pani Marie Bínová, nar. 9.8. – 77 let; pan Jindřich Buxbaum, nar. 30.8. – 62 let; pani Simona Dorazilová, nar. 7.8. – 43 let; pani Jaroslava Gregorová, nar. 24.8. – 69 let; pani Miluška Ottová, nar. 19.8. – 72 let, a pan Šimon Hrbek, nar. 30.8. – 20 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **srpnu** slaví: pani Eva Kokošková, nar. 1.8. – 31 let; pani Eva Váľková, nar. 5.8. – 86 let; pani Bc. Jana Šperlová, nar. 5.8. – 43 let; pan JUDr. Jindřiška Weiniger, nar. 6.8. – 64 let; pan Karel Šubrt, nar. 20.8. – 66 let; pan Radek Uhel, nar. 28.8. – 40 let; pani Anita Pěcková, nar. 30.8. – 67 let, a pan Ing. Jiří Tanzer, nar. 31.8. – 78 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **srpnu** oslavujú narozeniny: pan Mark Bljumental, nar. 21.8. – 89 let; pani Dagmar Brödnerová, nar. 1.8. – 86 let; pani

Cecilie Dobiášová, nar. 17.8. – 88 let; pani Jana Dubová, nar. 30.8. – 89 let; pani Libuše Dudková, nar. 22.8. – 84 let; pani Věra Egermayerová, nar. 14.8. – 75 let; pan Max Froněk, nar. 2.8. – 95 let; pan Petr Hebák, nar. 9.8. – 75 let; pan Pavel Král, nar. 1.8. – 90 let; pani Zuzana Ledvinová, nar. 5.8. – 85 let; pan František Miška, nar. 27.8. – 96 let; pani Marianna Müllerová, nar. 16.8. – 95 let; pani Inna Rottová, nar. 22.8. – 80 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 92 let; pani Marieta Šmolková, nar. 10.8. – 94 let; pan Ludevít Végh, nar. 26.8. – 94 let; pan Charles Wiener, nar. 15.8. – 75 let; pan Michael Wiener, nar. 15.8. – 75 let; pani Raja Žádníková, nar. 25.8. – 86 let, a pani Eva Čepelková, nar. 15.8. – 81 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Dne 28. 6. zemřela ve věku 89 let pani Františka Kindová, pohřeb se uskutečnil 30. 6. v obřadní síni NŽH v Praze, obřad provedl vrchní zemský rabín Efraim Sidon.

Dne 10. 7. zemřel ve Frankfurtu nad Mohanem ve věku nedožitých 90 let pan Imrich Mann, pohřeb se uskutečnil 15. 7. 2015 v obřadní síni NŽH v Praze, obřad provedl vrchní pražský rabín David Peter.

Dne 14. 7. zemřela ve věku 92 let pani Jaroslava Hrudová.

Dne 16. 7. zemřel ve věku 102 let pan Valtr Kraus.

Zichronam livracha!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **august** sa dožívajú jubileí: pán PaedDr. Peter Chudý, nar. 21.8. – 65 rokov; pani Mgr. Ilma Mitrovčáková, nar. 20.8. – 79 rokov; pani MUDr. Katarína Kriššáková, nar. 29.8. – 64 rokov; pán Ing. Ladislav Havaš, nar. 22.8. – 54 rokov; pán Ing. Denis Tomko, nar. 16.8. – 44 rokov, a pán Ing. Albin Bazler, nar. 19.8. – 68 rokov. Všetkým jubilantom želáme pevné zdravie, pokoj a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **srpnu** oslaví narozeniny: pan Tomáš Pulc, nar. 20.8. – 46 let; pan Michal Lebovič, nar. 13.8. – 52 let, a pani Renata Becková, nar. 25.8. – 37 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **srpnu** oslaví své narozeniny pani Renata Lančová. Přejeme jí hodně zdraví a osobní pohody. *Ad mea veesrim šana!*

CAMERON PROTI ISLAMISMU

Britský premiér David Cameron vyhlásil „pětiletku“, během které by Británie měla pokročit v boji s islámským extremismem a antisemitismem. Chce, aby se úřady (ale i lidé v každodenních životech) soustředily na „chyby v integraci“, které vedly k tomu, že se mladí Britové pokoušejí bojovat po boku Islámského státu. Cameron též řekl, že zavede nový zákon, na základě kterého budou moci rodiče, kteří mají důvodné obavy, že jejich potomci plánují odjet do Iráku nebo Sýrie a chtějí se připojit k IS, svým dětem zabavit pas.

ÚTOK V MOSKVĚ

V půli července byl v Moskvě postřelen viceprezident Ruského židovského kongresu a ředitel židovského muzea v Moskvě Sergej Ustinov. Dvašedesátiletý podnikatel byl hospitalizován v kritickém, ale stabilizovaném stavu. Útočník jej postřelil na parkovišti nedaleko budovy Muzea židovské historie v Rusku, které podnikatel v roce 2011 založil. Policie bere ve vyšetřování v úvahu více motivů, podle Ruského židovského kongresu je ještě předčasné hovořit o motivu činu, avšak jeho demonstrativní charakter a blízkost Židovského muzea, vedle kterého byl spáchán, naznačují nacionalistický motiv. Připomeňme, že v březnu zastřelil dosud neznámý útočník v centru Moskvy dalšího politika židovského původu, opozičního vůdce Borise Němcova (více o něm viz *Rch* 4/2015).

NESMĚJÍ UCTÍT TERORISTU

Soud ve francouzském Montreuil rozhodl, že radnice v městě Aubervilliers na severovýchodním okraji Paříže nemůže pocítit čestným občanstvím Marvána Barghútiho, palestinského předáka z hnutí Fatah, který si odpykává v izraelském vězení několikanásobný doživotní trest za teroristickou činnost. Starosta města Aubervilliers představil záměr udělit Barghúti čestné občanství jako součást snahy městského zastupitelstva podporovat „politické vězňe“ všude po světě. Marvána Barghútiho, který stál za přípravou několika desítek vražedných teroristických útoků na izraelské civilisty, starosta přirovnal k Jihoafričanu Mandelovi.

MAKABIÁDA V BERLÍNĚ

Koncem července začíná v Berlíně 14. evropská makabiáda – sportovní klání židovských sportovců. Jsou to první hry

ZPRÁVY ZE SVĚTA

svého druhu konané v Německu a probíhají částečně v amfiteátru Waldbühne a částečně na olympijském stadionu (sportoviště nechal vybudovat Hitler pro nacistické olympijské hry roku 1936). Během července jede z Tel Avivu do Berlína jedenáct posílů na motorkách s pochodněmi, od jejichž světla bude zapálena pochodň makabiády. Chtějí tak připomenout své předchůdce, kteří tutéž cestu projeli na počátku 30. let, aby dali na vědomí, že v mandátní Palestině se konají makabejské hry (a aby dodali Židům odvahu k alijě). Během zahajovacího ceremoniálu má promluvit německý prezident Joachim Gauck. Her se účastní 2300 sportovců z 36 zemí, kteří soutěží v 19 sportovních disciplínách. 31. července se sportovci spolu s diváky pokusí překonat Guinnessův rekord v nejpočetnějším kiduši.

CENA PRO DIVOKÉ HISTORKY

Filmovou Platinovou cenu, jež se již podruhé uděluje pro oblast Španělska, Portugalska a Latinské Ameriky (a proto zvanou „iberoamerický Oscar“), získal argentinský židovský režisér Damián Szifón za své *Divoké historky*. Jeho snímek, skládající se z šesti příběhů a charakteristický originálně pojatým černým humorem, byl oceněn za nejlepší scénář, hudbu, režii a zvukové efekty.

Soutěže se účastnilo třináct zemí se třiceti filmy. Ke kandidátům na nejlepší režii patřil také film *Pan Kaplan* od uruguayského režiséra Álvara Brechnera.

ŘÁD ZA ZÁSLUHY KLARSFELDOVÝM

V červenci předala v Paříži německá velvyslankyně nejvyšší německé vyznamenání – řád Za zásluhy – francouzským manželům Beate a Sergemu Klarsfeldovým. Klarsfeldovi se poprvé setkali v roce 1960 a již několik desetiletí se zabývají vyhledáváním uprchlých nacistických zločinců. Vystopovali mj. Klause Barbieho, zvaného „Řezník z Lyonu“, do Sýrie uprchlého nacistu Aloise Brunnera, ale též někdejšího německého kancléře Kurta Georga Kiesingera. Sestavili také seznam z Francie deportovaných židovských dětí. Klarsfeldovi byli nedávno v Praze u příležitosti výstavy *Osvětimské album* (viz článek na str. 14–15).

ŽIDOVSTVÍ PO OTCI

Členové Britského shromáždění reformních rabinů nově definovali židovskou identitu. Podle ní jsou Židy i děti židovských otců a nežidovských matek, a to i bez konverze. Rozhodnutí o vstupu do komunity bude nadále v rukou místních rabinů, reformní rabinův soud je bude pouze (a zřejmě spíše formálně) potvrzovat. Rozhodnutí má i své odpůrce, kteří tvrdí, že různí rabini budou mít různá měřítka, což povede k celkovému snížení úrovně znalostí judaismu a tradic mezi britskými Židy. Zastánci naopak říkají, že toto je cesta, jak získat pro židovství více lidí. Do reformního hnutí patří asi pětina z 270 000 britských Židů. (am, ztis.cz)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@epost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 31. 7. 2015.

Cena 20 Kč (0,90 €)